

Årsberetning for Frischsenteret 2015

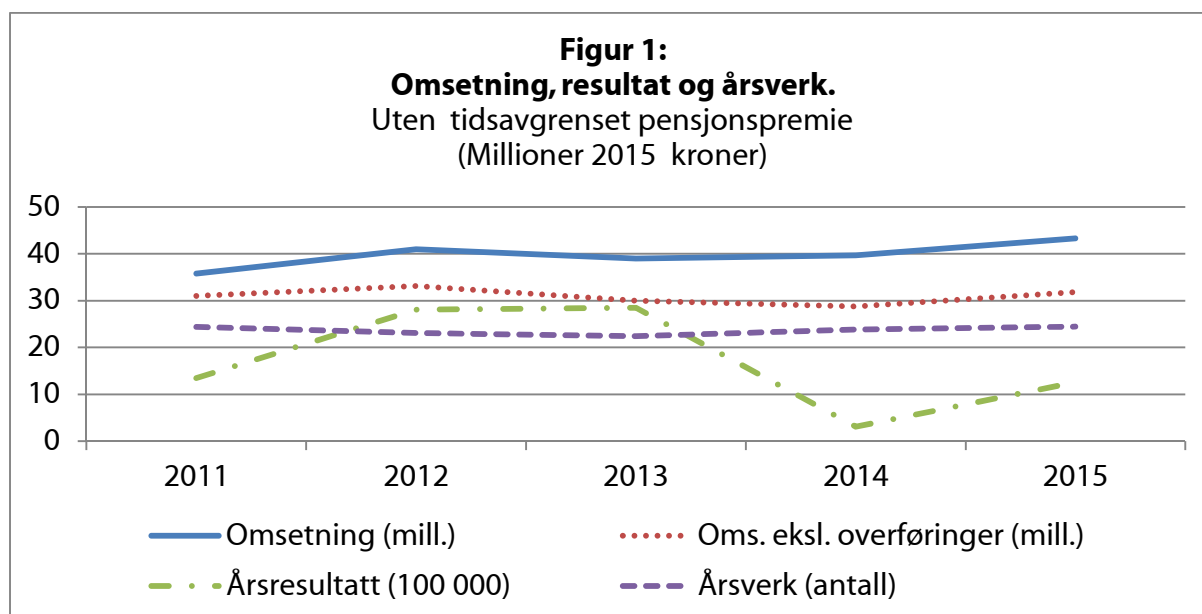
*Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
Ragnar Frisch Centre for Economic Research*

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Årsberetning 2015

1. Oversikt over året 2015

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning (Frischsenteret) oppnådde i 2015 et reelt økonomisk resultat på 1,25 millioner kroner, når vi korrigerer for engangskostnader knyttet til omlegging av ansattes pensjonsrettigheter. Regnskapsmessig årsresultat viser et underskudd på 4,1 millioner kroner. Omsetningen steg til 43,3 millioner kroner fra 38,9 millioner kroner i 2014. Dette skyldes økt årsverksinnsats, nominell kostnadsvekst, mindre uttak av kompetansetid og en liten økning i overføringer til samarbeidspartnere. Den økonomiske stillingen til Frischsenteret er likevel solid med en regnskapsmessig egenkapital ved utgangen av 2015 på 21,5 millioner. Omleggingen av pensjonsordningen innebærer at egenkapitalen ikke lenger er kunstig høy. Frischsenteret har i dag ikke skjulte pensjonsforpliktelser i balansen.

Det ble utført i alt 24,5 årsverk, hvorav 3,0 var administrative. En av de 13 forskerne var kvinner. Ved utgangen av 2015 er seks av syv stipendiater kvinner. I 2015 utførte de kvinnelig ansatte 32 % av årsverkene ved senteret.

Det ble i 2015 trykket 22 artikler i internasjonale tidsskrifter, hvilket er en oppgang fra 16 i 2014. Publikasjonspoengene summerte seg til 28,5 hvilket er identisk likt nivået året før. Men ettersom reglene for beregning ble endret i 2015, skjuler dette en reell nedgang. Andelen nivå 2 publikasjoner er lavere enn de siste årene, men likevel over det nasjonale måltallet på 20 %. Totalt antall internasjonale tidsskriftsiteringer pr. forsker var 30,1 i 2015, litt ned fra 31,9 i 2014. Det ble publisert 9 artikler i norske tidsskrifter og fagbøker i 2015, hvilket er opp fra 6 i 2013 og 2014.

Arbeidsmiljøet vurderes som godt. Det har ikke blitt rapportert om skader eller ulykker på arbeidsplassen. Det er registrert 145,9 fraværsdager pga. av sykdom, som utgjør 2,6 % av total arbeidstid.

Virksomheten medfører verken forurensning eller utslipp som kan være til skade for det ytre miljøet. Frischsenteret analyserer store mengder aidentifiserte data med til dels sensitive opplysninger. Oppbevaring og bearbeiding av dataene er underlagt strenge regler og rutiner, og det har ikke vært avdekket brudd på disse i 2015.

Styret bekrefter at regnskapet er utarbeidet under forutsetning om fortsatt drift. Denne vurderingen baseres på forhold redegjort for ovenfor.

2. Organisasjon, styret og medarbeidere

Frischsenteret er en uavhengig stiftelse der medlemmene av råd og styre oppnevnes av Norges forskningsråd, Universitetet i Oslo og de ansatte. Frischsenteret har en samarbeidsavtale med Universitetet i Oslo, og samarbeider nært med Økonomisk institutt og andre fagenheter ved Universitetet i Oslo.

Ved utgangen av 2015 hadde Frischsenteret 13 heltidsansatte forskere, og 21 vitenskapelige rådgivere. Gjennom året har åtte stipendiater vært ansatt, men ingen disputerte i 2015. Blant rådgiverne var syv i hovedstilling ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo (ØI). Administrasjonen besto av direktør, nestleder, administrasjonssekretær og økonomikonsulent. Det samlede omfanget av administrative arbeider var 3,0 årsverk (inklusive IT-støttefunksjoner), mens totalt utførte årsverk var 24,5. Alle forskerne har kompetanse på doktorgradsnivå.

Senter for energi- og miljøøkonomisk forskning (CREE) – der Frischsenteret er vertsinstusjon - arrangerte fem workshoper og 20 seminarer i løpet av året. Frischsenteret har også et nært samarbeid med Senter for studier av likhet, sosial organisering og økonomisk utvikling (ESOP), et Senter for fremragende forskning, ved ØI, gjennom felles prosjekter der både forskere og stipendiater deltar. Tre forskere ved Frischsenteret hadde bistilling ved ESOP. En forsker har bistilling på Avdeling for helseledelse og helseøkonomi (HELED) ved Institutt for helse og samfunn på UiO.

Frischsenterets onsdagsseminar med presentasjon av "work in progress" ble arrangert ukentlig gjennom året. I likhet med tidligere år ble det avholdt et internt todagers utenbysseminar med faglig program.

I 2015 hadde to stipendiater utenlandsopphold (USA og England). Av eksterne var det en doktorgradstudent som hadde arbeidsplass ved Frischsenteret over lengre perioder gjennom 2015. I tillegg har to mastergradstudenter hatt kontor plass på senteret i løpet av året.

Direktør: Oddbjørn Raaum
Nestleder: Sverre Kittelsen
Administrasjonssekretær: Gry Nystrøm
Økonomikonsulent: Jørg Gjestvang
IT ansvarlig: Tao Zhang

Seniorforskere: Bernt Bratsberg, Rolf Golombek, Erik Hernæs, Sverre Kittelsen (80 %), Snorre Kverndokk, Simen Markussen, Eric Nævdal, Oddbjørn Raaum (50 %), Knut Røed og Ole Røgeberg.

Forskere: Simen Gaure, Karen Hauge og Tao Zhang (65 %).

Doktorgradsstipendiater i løpet av 2015: Elisabeth Fevang, Maria Brunborg Hoen, Ingrid Huitfeldt, Anja Grinde Myrann, Ragnhild Schreiner, Marte E. Ulvestad, Trond Christian Vigtel og Henning H. Wahlquist.

Vitenskapelig rådgivere: Førsteamanuensis Ingvild Almås, forsker Daniel Bergsvik, professor Henrik Bjørnebye, professor Kjell Arne Brekke, associate professor Jared Carbone, post. doc. Sara Cools, seniorøkonom Nina Skrove Falch, professor Nils-Henrik M. von der Fehr, forsker Taran Fæhn, professor Finn R. Førsum, professor Bård Harstad, førsteamanuensis Monique de Haan, samfunnsøkonom Øystein Hernæs, professor Michael Hoel, assistant professor Tobias Laun, research fellow Marilena Locatelli, førsteamanuensis Andreas Moxnes, associate professor Anrew Penner, forsker II Marte Strøm, professor Steinar Strøm, associate professor Johanna Wallenius.

Rådsmedlemmer: Professor Jon Vislie (leder), forskningsleder Erling Barth, professor Gunn E. Birkelund, forskningskonsulent Elisabeth Fevang, professor Nico Keilman, avdelingsdirektør Solveig Lie, førsteamanuensis Tone Ognedal, seksjonssjef Anita Mølmesdal Sivertsen.

Varamedlemmer: Ekspedisjonssjef Morten Berg, professor Steinar Holden, seniorforsker Snorre Kverndokk, professor Anders Rygh Swensen.

Styremedlemmer: Professor Diderik Lund (leder), professor Karen Helen Ulltveit-Moe (nestleder), seniorforsker Bernt Bratsberg, avdelingsdirektør Eli Jensen, seniorrådgiver Frøydis Langmark, professor Halvor Mehlum.

Varamedlemmer: Professor Vidar Christiansen, analysesjef Stein Langeland, seniorforsker Ole Røgeberg.

Det ble avholdt fire styremøter i 2015. Styrets arbeid omfattet budsjett, regnskap, årsberetning og intern pensjonsreform med overgang fra ytelse til hybrid.

3. Publisering og formidling

I 2015 ble det i tilknytning til prosjekter utgitt 22 artikler i internasjonale tidsskrifter, se Tabell 1. På 20 av dem finner vi forfatter(e) med hovedstilling ved Frischsenteret. Omkring en av tre av de internasjonale artiklene var på UHR nivå 2, og med ett unntak med deltakelse fra en eller flere heltidsansatte. Det er noe færre nivå 2 publikasjoner enn i 2013 og 2014, både i antall og relativt til totalt antall artikler. Det ble publisert 9 artikler i norske tidsskrifter og fagbøker.

Frischsenterets publikasjonspoeng oppsummerer vitenskapelig publisering i ett enkelt tall og er hentet fra den offisielle FoU-Statistikken. Publikasjonspoengene er 28,5 for 2015, hvilket er identisk likt nivået fra 2014 (som igjen er lavere enn det høye nivået i både 2012 (35,4) og 2013 (31,8)). Det er likevel en reell nedgang fra 2014 til 2015 ettersom beregningssystemet ble lagt om. Blant annet vektet nå flerforfatterpublikasjoner etter (den inverse av) kvadratroten av antall forfatter, mens det tidligere var antallet. Etter gammel formel var publikasjonspoengene 22,5 i 2015.

Publikasjonspoeng for både enkeltforskere og Frischsenteret vil variere betydelig fra år til år, og vi kan neppe forvente å oppnå omkring 3 poeng pr forskerårsverk som i toppåret 2012 hvert år.

Totalt antall internasjonale tidsskriftsiteringer (Thomson, ISI Web of Knowledge) er forskerne ved Frischsenteret har vært økende siden 2011. I 2015 falt siteringene per forsker noe til 30,1, fra 31,9 året før. Til tross for at publiseringer og siteringer naturlig vil svinge fra år til år, er det likevel grunn til en viss bekymring over utviklingen de siste par årene.

Tabell 1. Publisering og formidling ved Frischsenteret i 2011-2015¹⁾

	2011	2012	2013	2014	2015
Internasjonale tidsskriftartikler	19 (9)	24 (17)	22(15)	16(12)	22(20)
hvorav UHR-nivå 2	6 (3)	8(8)	9(7)	10(8)	7(6)
Internasjonale bøker og bokkapitler	2 (2)	1 (0)	3(2)	1(1)	0
Norske tidsskriftartikler og bokkapitler	12(11)	10(10)	7(6)	6(6)	9(9)
Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo ²⁾	2 (2)	7(4)	6(1)	4(2)	4(4)
Rapporter og arbeidsnotater Frischsenteret og HERO	4(3)	5(2)	3(3)	5(5)	2(2)
CREE skriftserie	5(3)	9(2)	4(3)	3(2)	10(7)
Rapporter fra andre institusjoner	9 (1)	10(7)	10(9)	11(10)	12(11)
Faglige foredrag	57(44)	72(49)	70(50)	64(53)	65(42)
Brukerrettede foredrag	59(56)	57(51)	53(53)	75(67)	67(66)
Publikasjonspoeng ³⁾	18,6	35,4	31,8	28,5	28,5 ⁴⁾

---

1) Tallene omfatter publikasjoner fra både forskere og rådgivere, uavhengig av hvorvidt Frischsenteret er listet som institusjonstillknytning eller ikke. I parentes telles publikasjoner og foredrag der minst én av forfatterne/foredragsholderen hadde hovedstilling ved Frischsenteret.

2) Memoranda fra Økonomisk institutt er en felles publikasjonsserie for instituttet og Frischsenteret.

3) Poeng for vitenskapelige artikler publisert i periodika eller serier (ISSN), antologier eller monografier i norske og internasjonale tidsskrift med fagfellevurdering,

www.foustatistikkbanken.no/nifu/?language=no

4) Beregningen av publikasjonspoeng ble lagt om fra 2015. Omlegging førte til en økning i nivået.

Med gammel beregningsmåte ville publikasjonspoengene vært 22,5 i 2015.

Memorandumserien ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, utgis i samarbeid med Frischsenteret, og i 2015 var 4 av disse publikasjonene knyttet til våre prosjekter. Frischsenteret har egne rapportserier med 12 utgivelser i 2015. Dette er inkludert 10 fra CREEs egen serie. 12 rapporter ble utgitt i publikasjonsserier ved andre institusjoner. Prosjektmedarbeiderne holdt i alt 132 innlegg, herunder 65 faglige og 67 på brukerrettede konferanser og seminarer. For å få et bilde av annen type utadrettet virksomhet gjengis tall for oppslag i media.¹ Forskere og stipendiater ved Frischsenteret ble i 2015 nevnt 645 ganger i ulike mediaoppslag, mens Frischsenteret ble referert til 609 ganger.

En samlet oversikt over publikasjonene og formidlingen finnes i vedlegg 1.

4. Forskningstemaer

Arbeidsmarkeds- og velferdsforskningen har et stort omfang på Frischsenteret og er spredd over ulike underfelt. Sentrale temaer i 2015 har vært inntektssikring, økonomiske insentiver og varighet av trygd, effekter av arbeidsmarkeds- og kvalifiseringstiltak, ulikhet og sosial mobilitet, kjønnsforskjeller i sykefravær, entreprenørskap, konsekvenser av pensjonsreformen og ulike innvandrergupper utfall i arbeidsmarkedet. Forskningen bygger på koblede administrative registerdata som gjør det mulig å analysere befolkningens bevegelser mellom ulike arbeidsmarkedstilstander over tid. Vi søker å kombinere bidrag til metodeutvikling med politikkrelevante anvendelser. Arbeidsmarkeds- og velferdsforskningen ved Frischsenteret trekker i hovedsak på store prosjekter under forskningsrådsprogrammene «Velferd, arbeidsliv og migrasjon», «Sykefravær, arbeid og helse», «Evaluering av pensjonsreformen» samt langsiktige prosjekter finansiert av Arbeidsdepartementet.

Energi og miljø er et viktig forskningsfelt ved Frischsenteret. Forskningen omfatter dels tradisjonelle temaer og analyser innenfor energiøkonomi og miljøøkonomi, men også atferdsøkonomiske studier med analyse av menneskelig atferd som trekker på kunnskap fra sosialpsykologi, sosiologi og nevrologi, og der teorier testes ut i eksperimenter der deltakere følges i konstruerte valgsituasjoner. Frischsenteret er vertsinstusjon for et senter for miljøvennlig energi – CREE (Oslo Centre for Research on Environmentally friendly Energy). Forskningen i 2015 omfatter blant drøfting av virkemidler som kan fremme utvikling og bruk av miljøteknologi, studier av markedsmakt i energimarkeder,

---

¹ Tallene er hentet fra Atekst – Retriever: <https://web.retriever-info.com/services/archive.html> og omfatter aviser, nettaviser, radio, TV2, men ikke NRK.

gassmarkedet i Russland, langsiktige klimaavtaler og klimakvoter, og drøfting av argumenter for skattlegging av bioenergi.

Offentlig sektor, produktivitet og helseøkonomi. Forskningen innen offentlig økonomi ved Frischsenteret har hatt hovedvekt på produktivitet og helseøkonomi, men med økt vekt på temaer med klar tilknytning og overlapp med arbeidsmarkedsforskningen. Den helseøkonomiske forskningen ved Frischsenteret er en del av Helseøkonomisk forskningsprogram ved Universitetet i Oslo (HERO). Ved Frischsenteret arbeides det både med metodeutvikling og med empiriske analyser av produktivitet og effektivitet. Forskningstemaer i 2015 omfatter sykehuskvalitet og stordriftsfordeler, sykehusenes respons på endring i refusjonssatsene og utfall, verdier og hensyn i ruspolitikken.

En nærmere omtale av resultater fra de ulike tematiske forskningsområdene finnes i vedlegg 2.

5. Utdanning

Det er et viktig mål for Frischsenteret å bidra til utdanning i samfunnsøkonomi ved Økonomisk institutt, UiO. I løpet av 2015 hadde Frischsenteret åtte doktorgradsstudenter. Det er ansatt en ny stipendiat i 2015. Stipendiatene var tilknyttet prosjekter om arbeidsmarkedet, helseøkonomi og energi/miljø. Seks av åtte stipendiater er kvinner, hvilket kan gi håp om en jevnere kjønnsfordeling blant forskerne på lengre sikt.

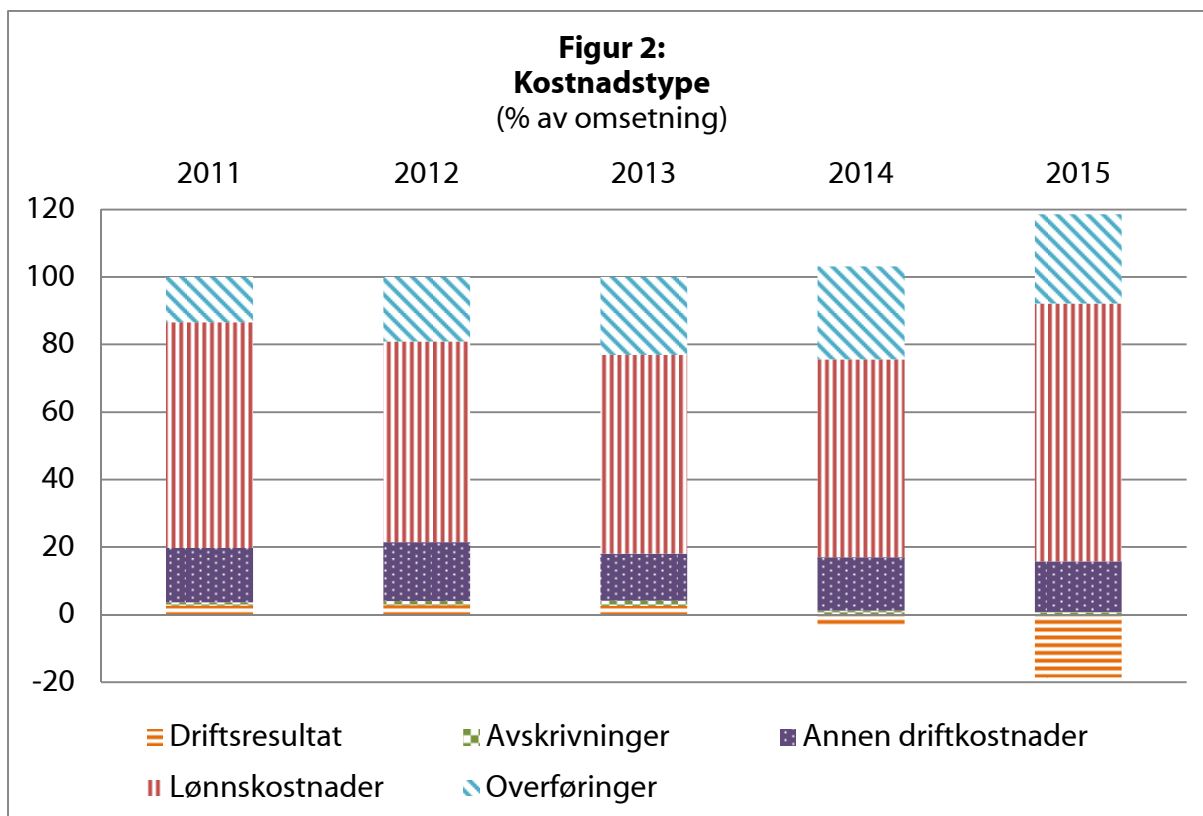
Fem av de ansatte var sensor på eksamener, fire av disse ved Universitetet i Oslo. Seks av de ansatte var doktorgradsveiledere for 13 stipendiater ansatt ved Økonomisk institutt og Frischsenteret. To var veiledere for masteroppgaver. To av de ansatte underviste ved Økonomisk institutt. Tre har vært opponent ved disputaser.

6. Økonomi og finansiering

Omsetningen steg fra 38,9 millioner i 2014 til 43,3 millioner kroner i 2015. Inntektene eksklusiv overføringer var 31,9 millioner i 2015, opp fra 28,1 millioner i 2014. Frischsenteret mottok i 2015 en grunnbevilgning på 2 165 001 kroner. Økningen skyldes vekst i årsverksinnsats, nominell kostnadsvekst og økte direkte kostnader til blant annet datakjøp.

Driften før finansinntekter, men korrigert for engangskostnader knyttet til omlegging av ansattes pensjonsrettigheter, viser et overskudd i 2015 på 0,27 millioner. Det er langt bedre enn i 2014 med et underskudd i driften på 1,2 millioner kroner. Finansinntektene hadde en nedgang fra 1,5 millioner i 2014 til 0,99 millioner i 2015.

Årsresultatet, korrigert for engangskostnader til pensjon, ble dermed 1,25 millioner 2015 mot 0,3 millioner i 2014.

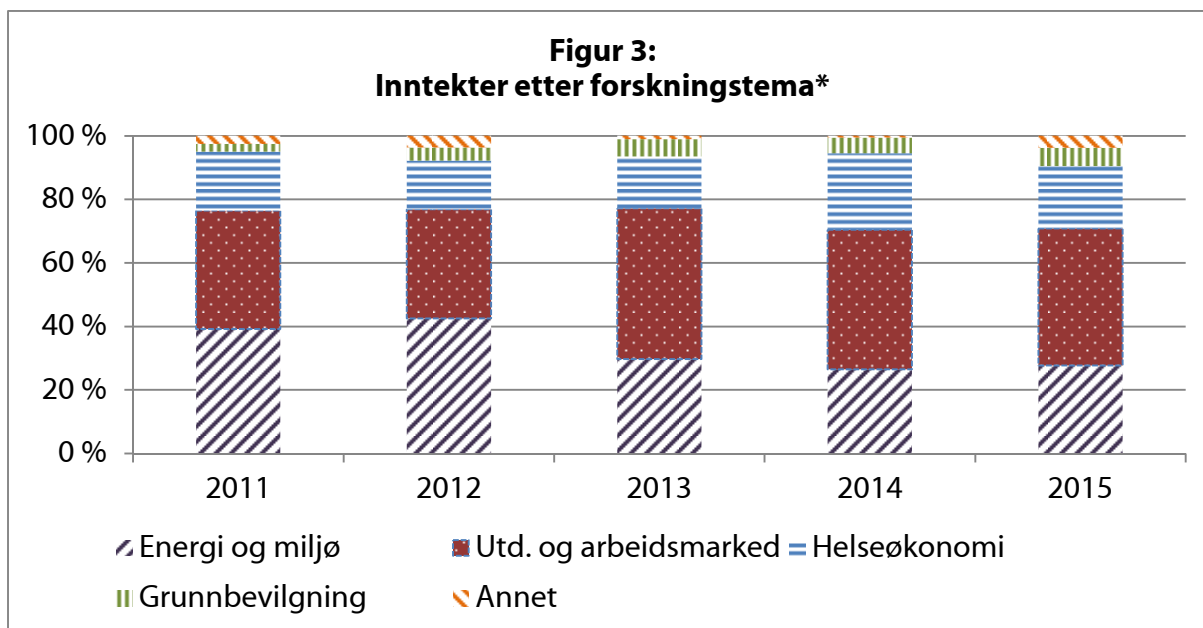

Frischsenteret mottok en grunnbevilgning for 2015 på 2 165 000 og denne ble benyttet til finansiering av kompetansetid for forskerne, interne utviklingsprosjekter, egenandel EU prosjekt og tid for publisering.

En høy andel langsiktige prosjekter er viktig for å sikre kvalitet og høy kompetanse ved Frischsenteret. Finansieringsandelen fra Forskningsrådet var høy også i 2015 (86 %). De øvrige 14 % av inntektene kom fra internasjonale kilder (4 %) og fra nasjonale oppdragsgivere, hovedsakelig fra Arbeids- og Sosialdepartementet.

Forskningsprosjekter innen arbeidsmarkedet, utdanning og pensjoner utgjør Frischsenterets viktigste aktivitet med 43 % av omsetningen (eksklusiv underleverandører) i 2015. Energi og miljø utgjør i dag 28 % av inntektene, mens prosjektinntekter innen offentlig sektor, produktivitet og helseøkonomi utgjør 20 %. Sykefravær er et viktig forskningstema innen dette feltet og kunne alternativt inngått i gruppen arbeidsmarkedsforskning. Øvrige temaer stod bak 10 % av senterets inntekter.

De største prosjektene i 2015 var Oslo Centre for Research on Environmentally friendly Energy (CREE) og Disentangling absence patterns. I CREE inngår mange samarbeidspartnere som Frischsenteret videregir midler til.

7. Samarbeidspartnere

I tillegg til det utstrakte samarbeidet med Økonomisk institutt hadde Frischsenteret i 2015 aktivt prosjektsamarbeid med forskere fra følgende institusjoner:

Arbeidsmarkedet, utdanning og pensjoner

Arbeidsforskningsinstituttet (Oslo), Folkehelseinstituttet (Bergen), Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)(Sverige), Institutt for samfunnsforskning (Oslo), Københavns Universitet (Danmark), Lunds Universitet (Sverige), Malmö högskola (Sverige), MENON (Oslo), NAV (Oslo), Norsk institutt for bioøkonomi (Ås), Oslo Economics (Oslo), Proba (Oslo), Statistisk sentralbyrå (Oslo), Stockholm School of Economics (Sverige), University of New South Wales (CEPAR) (Australia), Universitetet i Oslo, University College London (England), University of Linz (Østerrike), University of Milan (Italia), University of Nottingham (England), University of Pennsylvania (USA), Uppsala Universitet (Sverige), Utrecht University (Nederland),

Energi, miljø, atferd og eksperimentell økonomi

Central University of Europe (Ungarn), The Centre for European Economic Research (ZEW)(Tyskland), CICERO (Oslo), Centrum voor Economische Studiën (ETE) (Belgia), Fondazione Eni Enrico Mattei (FEEM) (Italia), Handelshøgskolen BI (Oslo), IFE (Kjeller), London School of Economics, Grantham Research Institute (England), Norges Handelshøgskole (Bergen), Norges Bank (Oslo), Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (Ås), Potsdam Institute for Climate Impact Research (PIK)(Tyskland), SINTEF (Trondheim), Statistisk sentralbyrå (Oslo), Tilburg University (Nederland),

Transportøkonomisk institutt (Oslo), University of California Berkeley (USA), University of Hamburg (Tyskland), Universitetet i Oslo.

Offentlig sektor, produktivitet og helseøkonomi

Colorado School of Mines (USA), Folkehelseinstituttet (Oslo), DrugScience (England), Karolinska instituttet (Sverige), The National Institute for Health and Welfare (THL) (Finland), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NTNU (Trondheim), The Research Unit of Health Economics, University of Southern Denmark (Danmark), SINTEF Helse (Trondheim), Uni Research Rokkansenteret (Bergen), Universitetet i Oslo, University of Eastern Piemonte (Italia).

Endelig har forskere og rådgivere på Frischsenteret et omfattende kontaktnett med forskere fra Norden, Europa, USA, Japan, Kina og Australia.

8. Utsikter framover

Frischsenterets aktivitet i 2016 er på nivå med omsetningen i 2015. Senterets prosjektportefølje for årene som kommer er solid, men noe lavere enn vanlig. FME-senteret CREE har ikke finansiering etter juni 2016, og dette forsterker usikkerheten rundt finansieringen av energi-, miljø- og klimaforskningen i årene framover. Frischsenteret opplever en utfordring i at finansieringsmuligheter varierer på tvers av områder. Medarbeiderne ved Frischsenteret har høy kompetanse og den omfattende internasjonale publiseringen er et viktig konkurransefortrinn ved tildeling av prosjekter fra Norges forskningsråd og andre oppdragsgivere i årene som kommer. Frischsenteret har en solid økonomi og evne til å håndtere svingninger i etterspørselen etter samfunnsøkonomisk forskning på ulike områder. Likevel er det viktig å iverksette tiltak for nødvendige omstillinger der en utvikler kompetanse på nye tematiske områder. Mulighetene for finansiering av dagens aktivitetsnivå i årene som kommer vurderes som gode.

Oslo, 26.05.2016

Styret i Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Kjell Arne Brekke (styreleder)

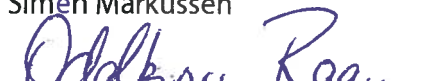

Tone Ognedal (nestleder)

Eli Jensen

Stein Langeland

Simen Markussen (vara)

Gaute Torsvik

Oddbjørn Raam (direktør)

Vedlegg 1. Publisering og formidling i 2015

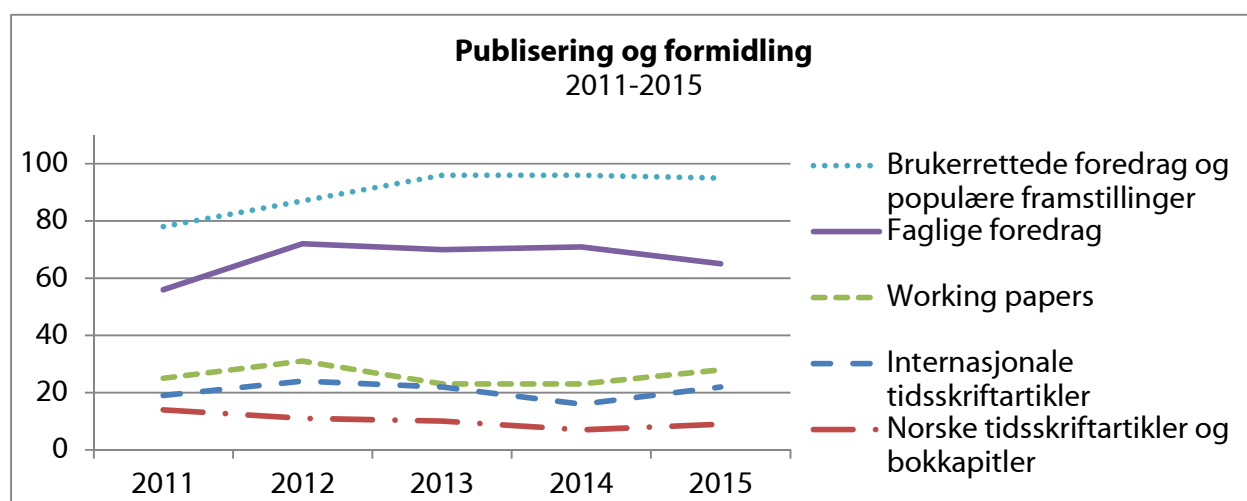
Oversikt over publikasjoner og foredrag ved Frischsenteret

Type	Antall pr år							
	1999 - 2000	2001 - 2005	2006 - 2010	2011	2012	2013	2014	2015
Internasjonale tidsskriftartikler	11	94	76	19	24	22	16	22
Internasjonale bokkapitler	4	17	15	2	1	3	1	0
Norske tidsskriftartikler og bokkapitler	9	43	46	12	10	7	6	9
Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo ¹⁾	36	61	52	2	7	6	4	2
Rapporter og arbeidsnotater Frischsenteret	20	38	34	8	5	3	3	4
CREE working papers	0	0	0	5	9	4	3	10
HERO ²⁾ skriftserie	6	39	10	1	0	0	2	0
Rapporter fra andre institusjoner	14	46	51	9	10	10	11	12
Faglige foredrag	101	293	291	56	72	70	71	65
Brukerrettede foredrag	18	143	243	59	57	53	69	67
Populære framstillinger ³⁾	50	83	188	19	30	43	27	28

1) Memoranda fra Økonomisk institutt er en felles publikasjonsserie for instituttet og Frischsenteret.

2) Fra 2012 har ikke HERO egen finansiering og ble omdannet fra forskningsprogram til forskningsnettverk.

3) Frem t.o.m. 2001 omfatter populære framstillinger også omtale av Frischsenteret i media.

1. Tidsskriftartikler og bokkapitler

1.1 Internasjonale tidsskriftartikler

Anyadike-Danes, M., C.-M. Bjuggren, S. Gottschalk, W. Hölzl, D. Johansson, M. Maliranta, A. Myrann: An international cohort comparison of size effects on job growth. *Small Business Economics: An Entrepreneurship Journal* vol 44, 821-844.

Aune, F.R., R. Golombek, A. Moe, K.E. Rosendahl, H. Hallre Le Tissier: Liberalizing Russian gas markets – an economic analysis. *Energy Journal* vol. 36 SII, 63-97.

Bratsberg, B., K. Røed: The Nordic Welfare Model in an Open European Labor Market. *Nordic Economic Policy Review* 2, 19-42.

Dagsvik, J.K., Z. Jia: Labor supply as a choice among latent jobs: Unobserved heterogeneity and identification. *Journal of Applied Econometrics* 31, 487-506. 2016

Eyckmans, J., S. Fankhauser, S. Kverndokk: Development Aid and Climate Finance. *Environmental and Resource Economics* 63(2), 429-450. 2016

Fevang, E., I. Hardoy, K. Røed: Temporary Disability and Economic Incentives. *Economic Journal* online.

Førsund, F.R., Edvardsen, D.F., S.A.C. Kittelsen: Productivity of tax offices in Norway. *Journal of Productivity Analysis* 43(3): 269-279.

Godøy, A., K. Røed: Unemployment Insurance and Underemployment. *Labour: Review of Labour Economics and Industrial Relations*.

Hauge, K.E.: Moral opinions are conditional on the behavior of others. *Review of Social Economy* vol 73(2), 154-175.

Hauge, K.E., O. Røgeberg: Representing others in a Public Good Game. *Games* 6, 381-393.

Hauge, K., K.A. Brekke, L.O. Johansson, O. Johansson-Stenman, H. Svedsäter: Keeping others in our mind or in our heart? Distribution games under cognitive load. *Experimental Economics* online.

Heijink R, P. Engelfriet, C. Rehnberg, S.A.C. Kittelsen, U. Häkkinen: A window on regional variation in healthcare: Insights from EuroHOPE. *Health Economics* 24(Suppl. 2), 164-177.

Locatelli, M., S. Strøm: Longitudinal Analysis of Generic Substitution. *Atlantic Economic Journal* vol 43(3), 363-374.

Markussen, S., K. Røed: Social Insurance Networks. *Journal of Human Resources* vol. 50(4), 1081-1113.

Markussen, S., K. Røed: Daylight and absenteeism - Evidence from Norway. *Economics and Human Biology* vol. 16, 73-80.

Markussen, S., K. Røed: Leaving Poverty Behind? – The Effects of Generous Income Support Paired with Activation. *American Economic Journal: Economic Policy* vol 8(1), 180-211.

Kittelsen, S.A.C., K.S. Anthun, F. Goude, I.M.S. Huitfeldt, U. Häkkinen, M. Kruse, E. Medin, C. Rehnberg, H. Rättö: Costs and quality at the hospital level in the Nordic countries. *Health Economics* 24(Suppl. 2), 140-163.

Kittelsen, S.A.C., B.A. Winsnes, K.S. Anthun, F. Goude, Ø. Hope, U. Häkkinen, B. Kalseth, J. Kilsmark, E. Medin, C. Rehnberg, H. Rättö: Decomposing the productivity differences between hospitals in the Nordic countries. *Journal of Productivity Analysis* 43 (3), 281-293.

Fjell, A.M., M.H. Sneve, H. Grydeland, A.B. Storsve, A.-M.G. de Lange, I.K. Amlie, O.J. Røgeberg, K.B. Walhovd: Functional connectivity change across multiple cortical networks relates to episodic memory changes in aging. *Neurobiology of Aging* 36(12), 3255—3268.

Braaten, R.H., K.A. Brekke, O. Røgeberg: Buying the right to do wrong--An experimental test of moral objections to trading emission permits. *Resource and Energy Economics* 42, 110-124.

Røgeberg, O.: Drug policy, values and the public health approach--four lessons from drug policy reform movements. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 32(4), 347—364.

Røgeberg, O.: Drug policy, public health and values revisited (kort respons – ikke en full artikkel) *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 32(4): 371—373.

1.2. Internasjonale bokkapitler

1.3. Norske tidsskriftartikler og bokkapitler

Aune, F.R., A.C. Bøeng, S. Kverndokk, L. Lindholt, K.E. Rosendahl: Drivstoffeffektivisering – fører det til mindre bruk av olje?, *Økonomiske analyser* 4, 69-73.

Aune, F.R., R. Golombek, S. Jaehnert, H. Hallre Le Tissier, S. Völler, O. Wolfgang: Mot et grønnere Europa: Virkninger av EUs klimapolitikk for 2030. (Towards a greener Europe: Impacts of EUs climate policy.) *Samfunnsøkonomen* nr. 3, 34-46.

Barth, E., B. Bratsberg, O. Raaum: Prestasjonslønn i nye former. I H. Dale-Olsen (red.), *Norsk arbeidsliv i turbulente tider*, Gyldendal, Oslo: 121-136.

Bratsberg, B., M.B. Holden: Effekter av allmenngjøring i byggebransjen. *Samfunnsøkonomen* 129(2), 68-80.

Bratsberg, B., J.E. Dølvik, K. Nergaard, O. Raaum: Arbeidsinnvandring, rekruttering og fleksibilitet. I H. Dale-Olsen (red.), *Norsk arbeidsliv i turbulente tider*, Gyldendal, Oslo: 56-82.

Bratsberg, B., P. Schøne: Integrering eller segmentering? Sysselsetting etter innvandringsgrunn. I H. Dale-Olsen (red.), *Norsk arbeidsliv i turbulente tider*, Gyldendal, Oslo: 202-219.

Cools S., S. Markussen, M. Strøm: Menns og kvinners sykefravær: Hvilken rolle spiller antall barn?, *Søkelys på arbeidslivet* 32/4, 325-343.

Hauge, K.E., S. Markussen, O. Raaum, M.E. Ulvestad: Kan kjønnsforskjellen i sykefravær forklares av holdninger, normer og preferanser?, *Søkelys på arbeidslivet* 32(4), 298-324.

Schreiner, R., S. .Markusen: Bokanmeldelse i Tidsskrift for samfunnsforskning (2015-4).
Mæland, J. G.: Trygd eller arbeid? Et sosialmedisinsk perspektiv på sykefravær og uførhet.

2. Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitet i Oslo

Brinch, C.N., E. Hernæs, Z. Jia: Salience and Social Security Benefits. Memorandum nr 13.

Golombek, R., A. Irarrazabal, L. Ma: OPEC's market power: An Empirical Dominant Firm Model for the Oil Market. Memorandum nr 21.

Markussen, S., M. Strøm: The Effects of Motherhood. Memorandum nr 19.

Nævdal, E.: Catastrophes and Expected Marginal Utility – How The Value Of The Last Fish In A Lake Is Infinity And Why We Shouldn't Care (Much). Memorandum nr 8.

3. Frischsenterets rapporter og arbeidsnotater

Hauge, K.E., S. Markussen, O. Raaum, M.E. Ulvestad: Kan kjønnsforskjellen i sykefravær forklares av holdninger, normer og preferanser? Rapport nr 1.

Zhang, T.: Effekter av arbeidspraksis i ordinær virksomhet: Multiple og sekvensielle tiltak. Rapport nr 2.

4. HERO skrifter og CREE skrifter

Aune, F.R., R. Golombek, H.H. Le Tissier, S. Jaehnert, S. Völler, O. Wolfgang: Mot et grønnere Europa: Virkninger av Eus klimapolitikk for 2030. CREE skrifter nr 1.

Aune, F.R., R. Golombek, H.H. Le Tissier: Phasing out nuclear power in Europe. CREE skrifter nr 5.

Aune, F.R., A.C. Bøeng, S. Kverndokk, L. Lindholt, K.E. Rosendahl: Fuel efficiency improvements – feedback mechanisms and distributional effects in the oil market. CREE skrifter nr 11.

Baldursson, F.M., N.-H.M. von der Fehr: Natural Resources and Sovereign Expropriation. CREE skrifter nr 7.

Bråten, R.H., P. Martinsson: Experimental measures of household decision power. CREE skrifter nr 2.

Bråten, R.H., E. Berge, H. Wiig, D. Kambewa, S. Khaila: Using trust games to predict tree planting in Malawi. CREE skrifter nr 3.

Cicchone, A., R.H. Bråten, O. Røgeberg: Fairness preferences in a bilateral trade experiment. CREE skrifter nr 10.

Hoel, M., S.A.C. Kittelsen, S. Kverndokk: Pareto Improving Climate Policies: Distributing the benefits across generations and regions. CREE skrifter nr 12.

Golombek, R., M. Greaker, M. Hoel: Innovation prizes for environmental R&D. CREE skrifter nr 19.

Golombek, R., M. Greaker, S. Kverndokk: Virkemidler som kan fremme utvikling og bruk av miljøteknologi. CREE skrifter nr 13.

5. Rapporter/notater fra andre institusjoner

Aune, F. R., A.C. Bøeng, S. Kverndokk, L. Lindholt and K. E. Rosendahl: Fuel efficiency improvements – feedback mechanisms and distributional effects in the oil market. CESifo Working Paper 5478.

Aune, F.R., R. Golombek, H. Hallre, A. Moe, K.E. Rosendahl: Liberalizing Russian Gas Markets - An Economic Analysis. CESifo Working Paper 5387.

Aune, F.R., R. Golombek, H. Hallre: Phasing out Nuclear Power in Europe. CESifo Working Paper 5403.

Bevelander, P., J. Helgertz, B. Bratsberg, A. Tegunimataka: Vem blir medborgare och vad händer sen? Naturalisering i Danmark, Norge och Sverige. Rapport 2015:6, Stockholm: Delmi. (R)

Golombek, R., M. Greaker, S. Kverndokk: Virkemidler som kan fremme utvikling og bruk av miljøteknologi. Elektronisk vedlegg 3 til NOU 2015:15 Sett pris på miljøet.

Golombek, R., A. Raknerud: Exit Dynamics of Start-up Firms: Does Profit Matter?. CESifo Working Paper 5172.

Harstad, B.G., T. Mideksa: Conservation Contracts and Political Regimes. CESifo Working Paper 5334.

Harstad, B.G., A. Russo, F. Lancia: Compliance Technology and Self-Enforcing Agreements. CESifo Working Paper 5562.

Hernæs, E., S. Markussen, J. Piggott, K. Røed: Pension Reform and Labor Supply: Flexibility vs. Prescription. IZA Discussion Paper 8812.

Hoel, M, S. Kittelsen and S. Kverndokk: Pareto improving climate policies: Distributing the benefits across generations and regions. CESifo Working Paper 5487.

Hoel, M., S.A.C. Kittelsen, S. Kverndokk: Pareto improving climate policies: Distributing the benefits across generations and regions. CESifo Working Paper 5487.

Markussen, S., K. Røed, R.C. Schreiner: Can Compulsory Dialogues Nudge Sick-Listed Workers Back to Work?. IZA Discussion Paper 9090.

6: Faglige foredrag

Bratsberg, B.: The Nordic welfare model in an open European labor market/Labor migrant responses to job loss. Conference on "The Welfare State and the Fight against Inequality," Columbia University.

Bratsberg, B.: Er innvandring bra for arbeidsmarkedet?. FARVE-konferansen 2015, NAV, Fornebu.

Bratsberg, B.: Migrant labor in Norwegian petroleum. Statistics Norway.

Bratsberg, B.: The Nordic welfare model in an open European labor market. Nordic Economic Policy Review Conference, "Whither the Nordic Model?" Helsinki.

Bratsberg, B.: Population, Migration, Aging and Health: Discussion. COEURE (Cooperation for European Research in Economics) workshop, Brussels.

Bratsberg, B.: Immigration to Norway. Møte med IMF World Economic Outlook.

Bratsberg, B.: Migrant labor in the Norwegian petroleum sector. Centro Studi Luca d'Agliano, University of Milan.

Golombek, R.: Phasing out Nuclear Power in Europe. European Climate and Energy Policy, fellesarrangement mellom CICEP og CREE, Statistisk sentralbyrå.

Golombek, R.: Phasing out Nuclear Power in Europe. The 33rd USAEE/IAEE North American Conference, "The Dynamic Energy Landscape", Pittsburgh.

Hauge, K.E.: Dårlige holdninger? Forholdet mellom holdninger og sykefravær. Trygdeforskningsseminaret.

Harstad, B.G.: Presentation of Compliance Technology and Self-enforcing Agreements. Seminar at Berkeley.

Harstad, B.G.: Presentation of Compliance Technology and Self-enforcing Agreements. Seminar at Yale.

Harstad, B.G.: Presentation of Conservation Contracts and Political Regimes. Seminar at Brown University.

Harstad, B.G.: Presentation of Conservation Contracts and Political Regimes. Seminar at NYU.

Harstad, B.G.: Presentation of Conservation Contracts and Political Regimes. Seminar at Berkeley.

Harstad, B.G.: Presentation of Conservation Contracts and Political Regimes. Seminar at Stanford.

Harstad, B.G.: Presentation of The Political Economy of Weak Treaties. Seminar at Stanford.

Harstad, B.G.: Presentation of The Political Economy of Weak Treaties. Seminar at University of Vienna.

Harstad, B.G., T. Mideksa: Presentation of Conservation contracts. Zürich NGO conference.

Harstad, B.G., T. Mideksa: Presentation of Conservation contracts. ETH Zürich.

Harstad, B.G., T. Mideksa: Presentation of Conservation contracts. Paris Ecole Polytechnique.

Harstad, B.G., T. Mideksa: Presentation of Conservation contracts. Copenhagen.

Harstad, B.G., T. Mideksa: Presentation of Conservation contracts. Toulouse School of Economics.

Harstad, B.G., T. Mideksa: Presentation of Conservation contracts. Seminar at University of Bath.

Harstad, B.G., T. Mideksa: Presentation of Conservation contracts. Universidad Carlos III de Madrid.

Hernæs, E.: Pension reform and labour supply – Flexibility versus Prescription. Konferanse på Dhukij Pundit University, Bangkok, "The Labour Market, Migration and Ageing".

Hernæs, Ø.: The effects of activation for welfare, Forskermøtet.

Hernæs, Ø.: Television and Intelligence, Geiloseminaret.

Hernæs, Ø.: Essays in applied economics, disputas, European University Institute, Firenze.

Hernæs, Ø.: Political Violence and Voters' Response - evidence from Norway, Workshop in political economy.

Huitfeldt, I.M.S.: Spending the night? Effects of hospital reimbursement rates on medical treatment and health outcomes. European Economic Association (EEA) konferanse, Mannheim.

Huitfeldt, I.M.S.: Spending the night? Effects of hospital reimbursement rates on medical treatment and health outcomes. Micro Lunch for PhD students, University of Chicago.

Huitfeldt, I.M.S.: Spending the night? Effects of hospital reimbursement rates on medical treatment and health outcomes. Nordic Health Economists' Study Group meeting, Uppsala, Sweden.

Huitfeldt, I.M.S.: Spending the night? Effects of hospital reimbursement rates on medical treatment and health outcomes. Statistisk sentralbyrå.

Kittelsen, S.A.C.: Pareto Improving Climate Policies: Distributing the benefits across generations and regions. 37th Meeting of the Norwegian Association for Economists (Forskermøtet), University of Bergen.

Kittelsen, S.A.C.: Productivity of Norwegian institutions of higher education 2004 – 2013. 14th European Workshop on Efficiency and Productivity Analysis (EWEPA), Aalto University, Helsinki.

Kittelsen, S.A.C.: Scale and quality in Nordic hospitals. International Health Economist Association World Congress, Bocconi University, Milano.

Kittelsen, S.A.C.: Scale and quality in Nordic hospitals. HERO-seminar, Oslo.

Kverndokk, S.: Individual investments in education and health. Health Economics Workshop, Essen, Germany.

Kverndokk, S.: A game between hospitals and care providers. HERO-seminar.

Kverndokk, S.: Fuel efficiency improvements – feedback mechanisms and distributional effects in the oil market. EAERE conference, Helsinki.

Kverndokk, S.: Recent trends on the economics of climate change, David Pearce Memorial Workshop, London School of Economics.

Kverndokk, S.: Pareto Improving Climate Policies: Distributing the benefits across generations and regions, CESifo Area Conference on Energy and Climate Economics, Munich.

Kverndokk, S.: A game between hospitals and care providers, seminar om samhandlings-reformen, Frischsenteret.

Markussen, S.: The effects of motherhood. AEA Congress, Boston.

Markussen, S.: Maternal employment and the gender gap in education. IEAA Congress, Thessaloniki.

Markussen, S.: Mødres yrkesdeltakelse og kjønnsforskjeller i utdanning. ISF Forskningsseminar.

Markussen, S.: Dialogmøter og vilkår og for sosialhjelp. Cafe workshop, Aarhus.

Nævdal, E.: Inertia risk: accounting for delayed impacts in catastrophic risk structures and implications for policy, Konferanse, 22nd Ulvön Conference on Environmental Economics, Umeå Universitet.

Nævdal, E.: Catastrophes and expected marginal utility – how the value of the last fish in a lake is infinity and why we shouldn't care (much), Konferanse, European Association of Environmental and Resource Economists 21st Annual Conference, Helsinki.

Nævdal, E.: Catastrophes and expected marginal utility – how the value of the last fish in a lake is infinity and why we shouldn't care (much), Thresholds, Tipping Points, and Random Events in Dynamic Economic Systems Workshop, University of Tennessee at Knoxville

Russo, A., B.G. Harstad, F. Lancia: Compliance Technology and Self-Enforcing Agreements. Annual Conference of the European Association of Environmental and Resource Economists, Helsinki.

Røed, K.: The Engines of Growth - An empirical examination of growing and shrinking firms. Presentasjon på Samfunnsøkonomenes "Forskermøte", Bergen.

Røed, K.: Workplace Accidents in Europe – a Comment" Presentasjon på konferansen. Health and Work Safety", arrangert av Fondazione RODOLFO DEBENEDETTI i Ravenna, Italia.

Røed, K.: Pension reform and labor supply. Presentasjon på ESOP, Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

Røgeberg, O.: Cannabis og trafikk – SIRUS lunsj-seminar.

Røgeberg, O.: Snus, risiko og informasjon – HERO seminar.

Schreiner, R.C.: Medicalizing youths: The effects of temporary disability receipt on future labor market outcomes, CAFÉ Workshop, Aarhus university, Denmark.

Schreiner, R.C.: Can compulsory dialogues nudge sick-listed workers back to work?, BX2015 Behavioural Insights Conference, London.

Schreiner, R.C.: Can compulsory dialogues nudge sick-listed workers back to work?, 4th SOLE/EALE World Conference, Montréal.

Schreiner, R.C.: Do pregnant women need a break? The effects of prenatal employment on pregnancy outcomes; CReAM seminar, Department of Economics, UCL.

Schreiner, R.C.: Can compulsory dialogues nudge sick-listed workers back to work?, Geilo seminar, Department of Economics, University of Oslo.

Von der Fehr, N.-H.: Energy Union and newest policy initiatives at EU level. Future Grid Managers Programme, Firenze.

Von der Fehr, N.-H.: Europe's Experience with Retail Energy Markets. Making the Energy Union work for consumers. Brussel.

Von der Fehr, N.-H.: The German Energy Reform and the European Energy Union – Opportunities and Pitfalls. Is Europe back on a Growth Track with its Energy Union and in Promoting Innovation?, Brussel.

7. Brukerrettede foredrag

Bratsberg, B.: Arbeidsinnvandring og konjunkturer. Caritas infosenter, Oslo.

Bratsberg, B.: Arbeidsinnvandringen til Norge: Omfang og drivkrefter siste 20 år. Avslutningskonferanse for forskningsprogrammet Kunnskapsutvikling om arbeidsinnvandring, Fafo.

Bratsberg, B.: Innvandrere på arbeidsmarkedet. BLD/IMDi lederseminar, Voksenåsen.

Bratsberg, B.: Arbeidsinnvandringen til Norge. Referansegruppe for forskningsprogrammet Kunnskapsutvikling om arbeidsinnvandring, Fafo.

Bratsberg, B.: Innvandring, fleksibilitet og segmentering? Boklanseringsseminar Norsk arbeidsliv i turbulente tider, Oslo.

Golombek, R.: Reguleringen av kapasitetsmarkeder. Konferanse om "Energimarkedet i EØS-området – nye rettslige og politiske utviklingstrekk», arrangert av Nordisk institutt for sjørett ved UiO, UiO Energi og Energi Norge.

Hauge, K.E.: Effektevaluering av randomisert forsøk med Supported Employment. Erfaringssamling SE-forsøket, Scandic Hotell Solli.

Hauge, K.E.: Effektevaluering av randomisert forsøk med Supported Employment. Fagsamling NAV Akershus, Arbeidsdirektoratet.

Hauge, K.E.: Kan kjønnsforskjellen i sykefravær forklares av holdninger, normer og preferanser?. Faglunsj, Arbeids- og sosialdepartementet.

Hauge, K.E.: Forsøket med Supported Employment sett med forskerøyne. Leverandørsamling, NAV Buskerud Drammen.

Hernæs, E.: Private tjenestepensjoner før og etter pensjonsreformn. Formidlingsseminar for evaluering av pensjonsreformen, Norges forskningsråd.

Hernæs, E.: Incentiver og arbeidstilbud i aldersgruppen 67 og over. Pensjonsforum.

Hernæs, E.: Public and Occupational Partial Pension Schemes (Norway). Eurofund workshop: "Extending working lives through flexible retirement schemes", Bruxelles.

Hernæs, Ø.: Kompensasjonsgrader i inntektssikringssystemet for personer med svak tilknytning til arbeidsmarkedet, Arbeids- og sosialdepartementet.

Kittelsen, S.A.C.: Resultater av samhandlingsreformen: Bedre helse, bedre helsetjenester, bedre samfunnsøkonomi?. Nasjonal erfaringskonferanse om Samhandlingsreformen, Gardermoen.

Kverndokk, S.: Hvem skal ta ansvaret for klimaet? Rettferdighet og fordeling i klimapolitikken, Vitenskapsteoretisk forum, NMBU, Ås.

Kverndokk, S.: Forfatterens orientering om viktig ny kunnskap – Tiltak og virkemidler. Presentasjon på IPCC AR5-dag i Miljødirektoratet.

Kverndokk, S.: Rettferdige klimaavtaler, CREE-seminar i Miljødirektoratet.

Kverndokk, S.: Miljøøkonomi, Elvebakken videregående skole.

Kverndokk, S.: Introduction to the project Implications of Paris, seminar on the Implications of Paris, Forskningsparken, Oslo.

Kverndokk, S.: Comments on competitiveness effects, ENTRACTE final conference, Brussels.

Markussen, S.: Barn og sykefravær. NFR Brukerseminar.

Markussen, S.: Tiltak og kvalifiseringsprogrammet. AV Direktoratet.

Markussen, S.: Kvalifiseringsprogrammet. AV Direktoratet.

Markussen, S.: Kvalifiseringsprogrammet. KVP Konferansen/Aktiv Norge.

Markussen, S.: Kjønnsforskjeller i sykefravær. Norsk sosiologiforening.

Markussen, S.: Et bedre NAV?. Finansdepartementet.

Markussen, S.: Et bedre NAV?. NAV Akershus.

Markussen, S.: Dialogmøter. Finansdepartementet.

Markussen, S.: Bedre sykefraværsoppfølging. NAV Oslo.

Markussen, S.: Dialogmøter. NAV Akershus.

Markussen, S.: Dialogmøter. AV Dir.

Markussen, S.: Om velferdspolitik. Høyres stortingsgruppe.

Markussen, S.: Et bedre NAV. NAV Sarpsborg.

Markussen, S.: Kvalifiseringsprogrammet. European Social Forum, Lisboa.

Markussen, S.: Tidlig oppfølging av sykmeldte. NAV Oslo.

Markussen, S.: Dialogmøter. Sykehjemsetaten i Oslo.

Markussen, S.: Den norske pensjonsreformen. Senter for seniorpolitikk.

Markussen, S.: Fremtidens arbeidsmarked. Negotia.

Markussen, S.: Fremtidens arbeidsmarked. NHO.

Markussen, S.: Activation in sickness insurance. OECD.

Markussen, S.: Pensjonsreform. Norges Forskningsråd.

Markussen, S.: Vilkår for sosialhjelp. AV Dir kunnskapsstab.

Markussen, S.: Et bedre NAV. Attføringskonferansen.

Markussen, S.: Unge uføre. Aktiv Norge konferanse.

Markussen, S.: Et bedre NAV. NAV Direktør og ledersamling.

Røed, K.: Arbeid til alle. Innledning for utvalget «Ny sjanse», Høyres Stortingsgruppe, Stortinget, Oslo.

Røed, K.: Bedre bruk av arbeidskraftressursene. Foredrag for Produktivitetskommisjonen, Gardermoen.

Røed, K.: Innvandrere på arbeidsmarkedet. Foredrag i Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) , Oslo.

Røed, K.: Dialogmøtene virker!. Foredrag på samling for avdelingsdirektører fra NAV fylke, Gardermoen.

Røed, K.: Mer arbeid med ny uføretrygd?. Foredrag på medlemsmøte i Den norske Forsikringsforening. Oslo.

Røed, K.: Ulikhet og sosial mobilitet. VAM-konferansen 2015, Oslo.

Røed, K.: Hva vet vi om innvandring og arbeid?. Innledning på åpent seminar arrangert av Produktivitetskommisjonen, Oslo.

Røed, K.: Hvordan påvirker de økte asylankomstene den norske velferdsmodellen?. Foredrag på Strategiseminar i regi av Justis- og beredskapsdepartementet, Akershus Festning, Oslo.

Røed, K.: Ny pensjonsordning for ansatte i offentlig sektor?. Innledning på Pensjonsforum, Oslo.

Røgeberg, O.: Innvandring og norsk petroleumssektor. Foredrag for NFR PETROSAM program.

Røgeberg, O.: Adferdsøkonomi og sunn mat. Foredrag for Helse og Omsorgsdepartementets dialogmøte med næringslivet.

Røgeberg, O.: Ruspolitikk – med Paul Larsson. «Nettverk for væresteder», avholdt på Retretten.

Røgeberg, O.: Sykefravær – leger, normer og reformer. NFR Sykefravær-konferanse/workshop.

Røgeberg, O.: CCS og markedspotensiale. Innlegg på CREE brukerseminar/dialogmøte.

Røgeberg, O.: Ruspolitikk. Medlemsmøte for Grønn Ungom Oslo.

Røgeberg, O.: Ruspolitikk. Medlemsmøte for Grønn Ungom Oslo.

Raaum, O.: Arbeidsinnvandringens effekter på norsk økonomi, hva vet vi?. Foredrag avslutningskonferanse for forskningsprogram om arbeidsinnvandring.

Raaum, O.: Arbeidsinnvandring. Foredrag, Økonomiavdelingen Finansdepartement.

Raaum, O.: Arbeidsinnvandrerne og effekter på lønns- og sysselsettingsmønstre i Norge. Foredrag faggruppen for IA-avtalen.

Raaum, O.: Job loss and immigrant labour market performance. Foredrag Arbeids- og Sosialdepartement.

Ulvestad, M.: Kan kjønnsforskjellen i sykefravær forklares av holdninger, normer og preferanser?. Faglunjsj, Arbeids- og sosialdepartementet.

8. Populære framstillinger, avisartikler, debattinnlegg m.m.

Bang, G., J. S. Fuglestvedt, A.T. Gullberg, S. Kallbekken, S. Kverndokk, K.E. Rosendahl, T. Fæhn, C. Hagem: Den nye klimadebatten? (The new climate debate), feature article (kronikk), Dagens Næringsliv.

Golombek, R., M. Greaker, S. Kverndokk: Virkemidler som kan fremme utvikling og bruk av miljøteknologi. Report to the Green tax commission, Ministry of Finance.

Hagen, T., T. Iversen, S.A.C. Kittelsen: Dyrere ikke alltid bedre. Dagens Næringsliv.

Harstad, B.G.: Arktis må fredes. Dagens Næringsliv.

Harstad, B.G.: Men hva med 2030?. Dagens Næringsliv.

Harstad, B.G.: Satser på feil spill. Dagens Næringsliv.

Hernæs, Ø.: Jobber for å få støtte, Dagens næringsliv.

Hernæs, Ø.: Vilkår for sosialhjelp, NRK Dagsnytt 18.

Hernæs, Ø.: Vilkår for sosialhjelp, NRK radio, Dagsnytt.

Kverndokk, S., S. Kallbekken: Det er ikke nok å bare tjene næringslivet. Kronikk, forskning.no.

Kverndokk, S., S. Kallbekken: Samfunnsnyttig forskning er til næringslivets beste?. Kort sagt, Aftenposten.

Kverndokk, S., S. Schjølset, J. B. Skjærseth, B. Tennbakk, J. Wolst, A. Bolle, A. M. Knudsen, L. E. Omland, D. R. Christensen, K. Kroepelien, J. Stene: Measures to reduce GHG-emissions in non-ETS sectors in Norway towards 2030 – the role of flexibility mechanisms in Europe. THEMA Memo 2015-06.

Markussen, S.: Den lange kampen mot terror. Kronikk i Dagens Næringsliv

Markussen, S.: Bjørnetjeneste. Kronikk i Dagens Næringsliv

Markussen, S.: Tapt generasjon. Kronikk i Dagens Næringsliv

Markussen, S.: Tårnfrid gir Flittig-Lise + Bråke-Ole. Kronikk i Dagens Næringsliv

Markussen, S.: Slik får NAV a-en tilbake. Kronikk i Dagens Næringsliv

Markussen, S.: Frisk av et brev. Kronikk i Dagens Næringsliv

Markussen, S.: Pisk eller gulrot?. Kronikk i Dagens Næringsliv

Markussen, S.: En ytelse. Kronikk i Dagens Næringsliv

Nævdal, E.: Har hovedstaden vekstproblemer?. Dagbladet.

Nævdal, E.: Fortsatt ingen bekymring for Oslo. Dagbladet.

Nævdal, E.: Hjernevaskdebatten – igjen .... Morgenbladet.

Nævdal, E.: Steven Pinkers dårlige håndverk. Aftenposten.

Nævdal, E.: Et forsvar for humaniora. Aftenposten.

Røed, K.: Høyere arbeidsledighet – et nødvendig onde? Artikkel i tidsskriftet VELFERD No. 7.

Røed, K.: Hvorfor virker dialogmøtene? Artikkel i tidsskriftet VELFERD No. 3.

Røgeberg, O.: Fastlegen påvirker sykefraværet. Forskning.no, 3.

Vedlegg 2. Utvalgte forskningsresultater

Forskningsresultatene ved Frischsenteret dekker et vidt spekter av temaer. Her presenteres et utvalg fra 2015. Publiseringene listet opp i vedlegg 1 trykkes ofte med betydelig forsinkelse fra når forskningen er utført. For å gi et godt inntrykk av spennvidden i forskningen ved Frischsenteret inkluderer vi både viktige publiseringer i 2015 og eksempler på ferskere forskningsresultater.

Arbeidsmarked og utdanning

Ulikhet og sosial mobilitet

I hvilken grad går levekår i arv fra en generasjon til den neste? Har den sosiale mobiliteten i Norge endret seg over tid? Disse spørsmålene søkes besvart i artikkelen «Ulikhet og sosial mobilitet» av Simen Markussen og Knut Røed. I artikkelen utvikles en indikator for sosial bakgrunn basert på foreldres relative posisjon i sin generasjons inntektsfordeling. Deretter undersøkes det om denne indikatoren har fått økt eller redusert betydning for ulike levekårsutfall for barna. Hovedbildet som tegner seg er at den sosiale mobiliteten har vært relativt stabil. Det er indikasjoner på noe økende inntektsmobilitet for personer født ut over sekstitallet, men med tilløp til reversering i tiåret etterpå. For utdanningsutfall er det tendenser til klart økende mobilitet, i den forstand at familiebakgrunn har fått redusert betydning for egen utdanningslengde. For sysselsettingsutfall avdekkes det motsatte mønster, dvs. at tilbøyeligheten til selv å være sysselsatt i økende grad samvarierer med foreldrenes økonomiske posisjon. Spesielt er det en klar tendens til at menn med foreldre helt i bunnen av inntektsfordelingen har markert lavere sysselsettingsrater enn tidligere. Indikatorer for uhelse (uførhet eller tidlig død) viser nokså stabil sammenheng med sosial bakgrunn, muligens med unntak av en særlig tendens til forsterket uhelse helt i bunnen av foreldreinntektsfordelingen. Familieetableringer blir i mindre grad enn før styrt av sosial bakgrunn, dvs. at den gjennomsnittlige forskjellen mellom ektefellers familiebakgrunn har økt. Derimot er det tendenser til reduserte forskjeller i familiebakgrunn innen nabolag, dvs. at segregeringstendensene i boligmarkedet har økt noe. Det er (svake) indikasjoner på at denne utviklingen kan ha snudd for kohorter født på syttitallet.

Artikkelen utgis som et kapittel i boka «Det norske samfunn», Gyldendal Akademisk.
<http://www.gyldendal.no/Faglitteratur/Samfunnsfag/Sosiologi/Det-norske-samfunn>

Kan TV-titting påvirke ungdoms kognitive evner?

På 1980-tallet fant det sted en utbygging av kabel-TV i Norge. Dette bidro etter hvert til å gi barn og ungdom tilgang til et betydelig utvalg av kommersielle TV-kanaler, med et utpreget underholdningsbasert innhold. I artikkelen «Television, Cognitive Ability, and High School Completion» undersøker Øystein Hernæs, Simen Markussen, og Knut Røed om denne utviklingen påvirket ungdoms kognitive evner og utdanningsmønstre. For å identifisere den kausale effekten av utvidet TV-tilbud utnyttet det at utbyggingen fant sted på ulike tidspunkter i ulike deler av landet, og at utbyggingsmønsteret ble bestemt av geografiske, topologiske, og kapasitetsmessige forhold, og ikke av den enkelte husholdnings

etterspørsel etter nye kanaler. Et hovedfunn i studien er at den økte tilgangen til kommersielle TV-kanaler bidro til å redusere de kognitive ferdighetene blant unge menn (slik disse måles ved sesjon). I tillegg bidro den til et lite fall i guttenes tilbøyelighet til å fullføre videregående skole. Derimot kan det ikke påvises noen effekter på fullføringsgraden for jenter. En mulig årsak til at økt TV-tilbud hadde negativ effekt på unge menns kognitive evner og utdanning kan være at TV-konsumet i noen grad fortrenget lesing som fritidsaktivitet. Parallelt med utbyggingen av kommersielt TV-tilbud fant det sted en markert reduksjon i den tiden spesielt unge menn bruker på å lese.

Artikkelen er utgitt i serien IZA Discussion Papers No. 9645 (<http://ftp.iza.org/dp9645.pdf>).

Ungdom og sosialhjelp: Hjelper det med strengere betingelser?

I hvilken grad bør kommuner stille krav til ungdom som søker om sosialhjelp? Dette spørsmålet har vært besvart ulikt av ulike kommuner og mange kommuner har endret praksis over tid. Spesielt har det vært en tendens til at stadig flere kommuner stiller krav om aktivitet/deltakelse i ulike former som betingelse for økonomisk støtte. I artikkelen «Can Welfare Conditionality Combat High School Dropout?» undersøker Øystein Hernæs, Simen Markussen, og Knut Røed om bruk av slike krav bidrar til å redusere sosialhjelpsutbetalinger og eventuelt også til å påvirke ungdommenes evne/vilje til å fullføre videregående utdanning. For å identifisere den kausale sammenhengen mellom krav og utfall utnyttet det at mange kommuner har endret praksis over tid, slik at man kan sammenligne særlig utsatte ungdomsgrupper i de samme kommunene før og etter endringer i praksisen på dette området, og sammenholde dette med den tilsvarende utvikling i kommuner som ikke endret praksis. Et hovedfunn i artikkelen er at mer intensiv bruk av betingelser medførte en reduksjon i bruken av sosialhjelp og en økning i ungdoms tilbøyelighet til å fullføre videregående skole.

Artikkelen er utgitt i serien IZA Discussion Papers No. 9644 (<http://ftp.iza.org/dp9644.pdf>).

Virker dialogmøtene?

Langtids sykmeldte arbeidstakere skal etter ca. 6 måneders fravær innkalles av NAV til et dialogmøte der arbeidstaker, arbeidsgiver, og (eventuelt) sykmeldende lege kan diskutere muligheter for full eller delvis gjenopptagelse av arbeid. Har slike møter noen hensikt? Eller er de et eksempel på unødvendig «sykefraværsbyråkrati»? Disse spørsmålene søkes besvart i artikkelen «Can compulsory dialogues nudge sick-listed workers back to work?» av Simen Markussen, Knut Røed, og Ragnhild Schreiner.

Siden det ikke er tilfeldig hvem som deltar og hvem som ikke deltar på dialogmøter, har det åpenbart ingen hensikt å sammenligne deltakere og ikke-deltakere direkte. I stedet utnytter forfatterne at det over tid har vært stor variasjon i bruken av dialogmøter mellom ulike fylker. I perioden 2009-2010 var det for eksempel tre ganger så sannsynlig å bli innkalt til dialogmøte hvis man bodde i Telemark som hvis man bodde i Østfold. Denne variasjonen kan brukes til å identifisere og anslå de reelle effektene av at slike møter arrangeres. Hvis

dialogmøtene er effektive burde vi se en litt sterkere tendens til gjenopptagelse av arbeid rundt det typiske tidspunktet for dialogmøte i Telemark enn i Østfold, alt annet likt.

De empiriske analysene tyder på at effektene er ganske store. For hvert møte som faktisk avholdes reduseres fulltids-sykefraværet med anslagsvis 19-20 dager. Omtrent halvparten av denne reduksjonen ser ut til å være en ren «innkallingseffekt», dvs. at den oppstår som en respons til selve møteinnkallingen. Innkallingen sendes vanligvis ut til både arbeidstaker, arbeidsgiver, og lege ca. 3 uker før planlagt møtetidspunkt. Resultatene tyder altså på at dette innkallingsbrevet i seg selv «får ting til å skje», slik at arbeidet i den del tilfeller blir gjenopptatt allerede før møtet etter planen skulle vært avholdt.

Artikkelen er utgitt i serien IZA Discussion Papers No. 9080 (<http://ftp.iza.org/dp9645.pdf>).

Inntektssikring før og nå

Stipendiat Trond Vigtel, Knut Røed og Simen Markussen har på vegne av Arbeids og Sosialdepartementet skrevet en rapport som beskriver bruken av de ulike formene for inntektssikring og hvordan dette har utviklet seg over tid. Rapporten benytter seg av forløpsdata for hele befolkningen fra 1993 til og med 2011. To sentrale funn er: (1) En stadig økende andel av ytelsesmottaket utgjøres av helserelaterte ytelser. Ved hjelp av en regresjonsmodell finner vi at en vesentlig andel av denne endringen ikke kan forklares med endret sammensetning av ytelsesmottakerne, og at det trolig derfor skyldes endret praksis ved tildeling av ytelser. (2) Over det samme tidsrommet viser det seg at utstrømmingen fra helserelaterte ytelser (det som nå er AAP), har falt betydelig. Andelen som gjør overganger både til arbeid og uføretrygd har falt, med det resultat at ytelsesmottakerne blir gående på midlertidig uføreytelser lenger enn tidligere.

Rapporten utgis i Frischsenterets rapportserie. Det er også skrevet en kort versjon til *Søkelys på arbeidslivet*.

Hvor generøst er egentlig inntektssikringssystemet?

Øystein Hernæs, Knut Røed og Simen Markussen har undersøkt hva den reelle kompensasjonsgraden i det norske inntektssikringssystemet egentlig er. To ulike innfallsvinkler er benyttet. Først har forfatterne tatt utgangspunkt i alle stønadsmottakere og forsøkt å anslå hva de kunne ha tjent dersom de i stedet hadde vært i arbeid. Ved å sammenligne disse to størrelsene kan en så anslå hva arbeidsinsentivene for stønadsmottakere egentlig er. Studien finner at for de klart fleste er det mye å tjene på å gå over til arbeid, mens det for en liten gruppe er slik at de faktisk vil tape på å begynne å jobbe. Deretter har forfatterne tatt utgangspunkt i alle sysselsatte og sammenlignet to ulike fremtidige (forventede) inntektsstrømmer. Den ene beskriver hva de vil ha i samlet inntekt dersom de fortsetter i arbeidsmarkedet. Den andre beskriver hva de vil få dersom de i stedet blir arbeidsuføre, dvs. fra 1 år med sykepenger, 4 år med arbeidsavklaringspenger og deretter uførepensjon. Studien konkluderer med at det er store forskjeller i

kompensasjonsgradene på kort og lang sikt og at inntektssikringssystemet vårt er langt mer generøst på kort enn på lang sikt.

Rapporten er utgitt i Frischsenterets rapportserie. Frisch Rapport 1/2016.

www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/rapp16_01.pdf.

Varighet av trygd og økonomiske insentiver

I hvilken grad påvirkes varighet og utfall av helserelaterte trygdeforløp av nivået på den ytelsen som mottas? I artikkelen «Temporary Disability and Economic Incentives» undersøker Elisabeth Fevang, Inés Hardoy, og Knut Røed dette spørsmålet. For å identifisere og estimere den kausale sammenhengen mellom ytelsesnivå og forløpsutfall utnytter forfatterne en stor reform i 2002 som endret reglene for beregning av rehabiliterings- og attføringspenger på en måte som førte til at noen kom bedre ut enn før, mens andre kom dårligere ut enn før. Innenfor rammen av en såkalt forløpsanalyse finner forfatterne at høyere ytelser alt i alt medfører lengre trygdeforløp og tregere overgang til arbeid. Effektene er imidlertid små, sammenholdt med de responsene som tidligere har vært dokumentert for arbeidsledighetsforløp. Hvis, for eksempel, ytelsesnivået øker med 10 prosent tyder resultatene på at overgangssintensiteten fra rehabilitering/attføring til arbeid reduseres med ca. 3 prosent.

Artikkelen kommer i tidsskriftet *Economic Journal*.

<http://dx.doi.org/10.1111/econj.12345>.

Kjønnsforskjeller i sykefravær og holdninger

Kvinner har høyere sykefravær enn menn i gjennomsnitt. Tidligere forskning har vist at noe av denne forskjellen skyldes sykefravær i forbindelse med graviditeter, og noe skyldes at kvinner og menn har forskjellige jobber. Likevel gjenstår det en betydelig del av denne forskjellen mellom menn og kvinner som forskere ikke har greid å forklare. Flere har foreslått at kjønnsforskjellen i sykefravær kan skyldes at kvinner og menn har ulike holdninger. I artikkelen «Kan kjønnsforskjellen i sykefravær forklares av holdninger, normer og preferanser?» tester Karen Hauge, Marte Ulvestad, Oddbjørn Raaum og Simen Markussen om denne hypotesen holder vann.

I et prosjekt finansiert av Arbeids- og sosialdepartementet, har forfatterne spurt arbeidstakere ansatt i to bydeler i Oslo kommune om deres holdninger sykefravær. I artikkelen bruker de svarene til å undersøke om menn og kvinner har ulike holdninger, blant annet til hva som er akseptable grunner til å holde seg hjemme fra jobb med sykefravær. Resultatene viser at kvinner og menn har litt ulike holdninger, men ikke til når det er greit å holde seg hjemme. I hovedsak går holdningsforskjellene på at kvinner er mer positive til likestilling enn menn, og at kvinner i mindre grad aksepterer snylting på andre. Kvinner og menn skiller seg også fra hverandre i hva som motiverer dem i arbeidet; kvinner drives mer av en indre motivasjon, mens menn i større grad motiveres av penger.

Videre undersøker artikkelen om det er en sammenheng mellom disse holdningene og faktisk sykefravær. Her finner studien en sammenheng mellom enkelte av de oppgitte holdningene og egenmeldt sykefravær, men ingen sammenheng mellom holdningene og legemeldt sykefravær. Til slutt undersøker studien om holdningene målt i spørreundersøkelsen, kan forklare kjønnsforskjellen i sykefraværet på denne arbeidsplassen. Selv om det finnes en sammenheng mellom noen av holdningene og sykefravær, finner man ingen støtte for at kjønnsforskjellen i sykefravær kan forklares med disse holdningsforskjellene.

Artikkelen er publisert i *Søkelys på arbeidslivet*, nr 4 2015.
(https://www.idunn.no/file/pdf/66815114/spa_2015_04_pdf.pdf).

Opplæring først og arbeidspraksis etterpå--eller omvendt?

Arbeidspraksis er blant de flittigst brukte tiltakene for å hjelpe arbeidsledige raskt tilbake i jobb. Tiltaket er særlig rettet mot dem som har vanskeligheter med å finne jobb på egenhånd, og benyttes både for ordinære jobbsøkere og for personer med nedsatt arbeidsevne. I artikkelen «Effekter av arbeidspraksis i ordinær virksomhet: Multiple og sekvensielle tiltak» evaluerer Tao Zhang kausale effekter av arbeidspraksis og opplæringstiltak for ordinære jobbsøkere i perioden 2003-2012. Studien legger vekt på gjentatt og sekvensiell deltakelse i både opplæring og arbeidspraksis, og ser nærmere på de vanskeligstilte gruppene på arbeidsmarkedet. Gjennom estimering og simulering av en statistisk forløpsanalysemodell finner studien at arbeidspraksis har moderate (hvis noen) positive effekter på jobbsannsynlighet, mens opplæringstiltak har klart positive effekter. Effektene størrelse varierer mellom ulike grupper, og det er innvandrere som viser seg å ha størst utbytte av arbeidspraksistiltak, og da fortrinnsvis i kombinasjon med opplæring. «Opplæring først og arbeidspraksis etterpå» viser seg å ha mer positive effekter enn «arbeidspraksis først opplæring etterpå».

Artikkelen er utgitt som Rapport 2/2015 i Frischsenteret sin rapportserie.
(http://www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/rapp15_02.pdf).

Gir usikre arbeidsplasser høyere eller lavere sykefravær?

I artikkelen «Workplace Absence in a Downsizing Firm» studerer Wolter Hassink, Pierre Koning og Simen Gaure sykefraværet blant ansatte på to fabrikker av ulik størrelse hos den samme nederlandske produsenten i perioden juli 2001-mai 2005. Fabrikkene er sammenlignbare når det gjelder produksjonsstruktur og arbeidsstokk. I mars 2004 annonserte produsenten uventet at produksjonen skulle flyttes fra den minste fabrikken til utlandet. Studien undersøker empirisk hvilke effekter denne meldingen fikk på sykefraværet, ved en firedimensjonal hazard modell. Forfatterne finner indikasjoner på at lav-innsats ansatte på den minste fabrikken fikk lavere tilbøyelighet til fravær etter meldingen.

Studien ble presentert på den 4de verdenskongressen til SOLE/EALE i Montreal i juni 2015, og er tilgjengelig på <http://www.sole-jole.org/Hassink.pdf>.

Tårnfrid = Flittig-Lise + Bråke-Ole?

Kan mødres økte yrkesdeltakelse være årsaken til at jentene er i ferd med å ta over universitetene? Sammen med Hanming Fan ved University of Pennsylvania og Xiaodong Fang ved University of New South Wales har Simen Markussen studert hvorvidt disse to sammenfallende og betydelige endringene har noen sammenheng. I artikkelen «Mothers' Employment and Children's Educational Gender Gap» finner forfatterne at når mor jobber tar jenter oftere høyere utdanning sammenlignet med gutter. Dette er tilfellet både for mors yrkesdeltakelse mens barnet er 0-5 år, og for mors yrkesdeltakelse mens barna er 12-17 år. For årene i mellom, altså mens barnet er 6-11 år, finner de ingen sammenheng. Resultatene påvirkes ikke av familiens samlede inntekt og fars yrkesdeltakelse. Forfatterne finner også lignende resultater i amerikanske data. Totalt sett kan økt kvinnelig yrkesdeltakelse forklare ca. 8 % av den endrede kjønnsbalansen i utdanning i Norge, og 13-14% i USA. Det er altså langt fra den eneste årsaken til at jenter nå dominerer studentmassen, men kan ha vært en betydelig faktor.

Artikkelen er utgitt som NBER Working Paper 21183.

(<http://www.nber.org/papers/w21183>).

Arbeidsinnvandring, rekruttering og fleksibilitet

Den økte arbeidsinnvandringen fra EU/EØS-området er kanskje den største endringen i norsk arbeidsliv det siste tiåret og har medført et tilbudssidesjokk uten sidestykke i norsk arbeidslivshistorie. Mellom 2003 og 2012 økte andelen utenlandske arbeidstakere fra 7 til 15 prosent av samlet sysselsetting i norske virksomheter, hvorav andelen som kom fra nye EU-land gikk opp fra 0,5 til 5 prosent. I artikkelen «Arbeidsinnvandring, rekruttering og fleksibilitet» gir Bernt Bratsberg, Jon Erik Dølvik, Kristine Nergaard og Oddbjørn Raaum en oversikt over de samlede strømmene av arbeidsinnvandrere til Norge det siste tiåret og analyserer hvordan disse har påvirket rekrutteringen, sammensettingen av arbeidsstokken og bruken av tjenesteytere med utenlandsk arbeidskraft i norsk-etablerte virksomheter i ulike bransjer. Studien finner at endringene i virksomhetenes etterspørselsmønster og rekrutteringsstrategier i stor grad er betinget av det økte tilbudet av internasjonal arbeidskraft.

Artikkelen er publisert i H. Dale-Olsen (red.), *Norsk arbeidsliv i turbulente tider*, Gyldendal, Oslo: 56-82.

(<http://www.gyldendal.no/Faglitteratur/Arbeidsliv/HMS-Arbeidsmiljoe/Norsk-arbeidsliv-i-turbulente-tider>).

Medfører globalisering økt bruk av prestasjonslønnsordninger?

Lønnslikhetene øker i de aller fleste OECD land—også i Norge selv om vi fremdeles har vi en svært sammenpresset lønnsstruktur. I artikkelen «Prestasjonslønn i nye former» stiller Erling Barth, Bernt Bratsberg og Oddbjørn Raaum spørsmål om det er mulig å opprettholde en

sammenpresset lønnsstruktur i en verden med økt globalisering, og om økende krav til internasjonal konkurranse har ført til endringer i avlønningsformer, med særlig vektlegging av prestasjonslønnsordninger? Studien finner at, etter et kraftig oppsving på 1990-tallet, har bruken av prestasjonslønnsordninger flatet ut. Riktignok har individbaserte ordninger økt i omfang, mens gruppebasert og tradisjonell prestasjonslønn er mindre utbredt enn for ti år siden.

Artikkelen er publisert i H. Dale-Olsen (red.), *Norsk arbeidsliv i turbulente tider*, Gyldendal, Oslo: 121-136.

(<http://www.gyldendal.no/Faglitteratur/Arbeidsliv/HMS-Arbeidsmiljoe/Norsk-arbeidsliv-i-turbulente-tider>).

Integrert eller segmentert arbeidsmarked?

Har den sterke veksten i innvandrerinnslaget de siste 30 årene ført til økt segmentering av det norske arbeidsmarkedet? I artikkelen «Integrering eller segmentering? Sysselsetting etter innvandringsgrunn» spør Bernt Bratsberg og Pål Schøne om det finnes mønstre som viser at innvandrere i dag er konsentrert i randsonen av arbeidsmarkedet og jobber i bedrifter preget av lav fagforeningsgrad, mye bruk av midlertidig ansatte, lite opplæring, lite autonomi, dårlig arbeidsmiljø, få frynsegoder, og lite bruk av ny teknologi? Og om slike mønstre er avhengig av hvilken innvandrerguppe vi betrakter? De empiriske analysene er basert på registerdata over lønnstakere koblet mot kjennetegn ved arbeidsplasser hentet fra bedriftssurveyer. Analysene avdekker tegn på at det norske arbeidsmarkedet er segregert mellom innfødte og innvandrere, hvor innfødte er overrepresentert i jobber med mye opplæring, hvor en stor andel benytter PC, og hvor de ansatte gis mye autonomi.

Artikkelen er publisert i H. Dale-Olsen (red.), *Norsk arbeidsliv i turbulente tider*, Gyldendal, Oslo: 202-219.

(<http://www.gyldendal.no/Faglitteratur/Arbeidsliv/HMS-Arbeidsmiljoe/Norsk-arbeidsliv-i-turbulente-tider>).

Virker allmenngjøring?

Allmenngjøring av tariffavtaler er trolig vårt aller viktigste tiltak mot sosial dumping. Tross bred enighet om å sikre likeverdige lønns- og arbeidsvilkår, skaper usikkerhet om virkningene uenighet om hvor ofte allmenngjøring bør tas i bruk. I artikkelen «Effekter av allmenngjøring i byggebransjen» studerer Bernt Bratsberg og Mari Brekke Holden allmenngjøringsvedtakene som kom i byggebransjen i perioden 2005-2007. Basert på administrative registerdata analyserer forfatterne effektene av vedtakene på lønnsutvikling og langsiktig yrkesstatus. Identifikasjonen av effekter trekker på at allmenngjøringen ble innført på ulike tidspunkt i ulike fylker. Studien finner at allmenngjøringsvedtakene hevet timelønnen, særlig for østeuropeiske arbeidsinnvandrere. Allmenngjøringen førte også til at flere norske bygningsarbeidere fremdeles jobbet i bransjen tre år senere, mens forfatterne sporer en økning i trygdede arbeidsinnvandrere.

Artikkelen er publisert i *Samfunnsøkonomen* vol 129(2), 68-80.

(http://www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/Samfunnsok_2_15_byggebransjen.pdf).

Statsborgerskap, arbeidsmarkedssuksess og innvandrere i Danmark, Norge og Sverige

Tross sine mange likheter skiller Danmark, Norge og Sverige seg kraftig i kravene som stilles innvandrere som søker statsborgerskap. Mens Sverige har blant Europas mest liberale regelverk for naturalisering (dvs, erverv av statsborgerskap), stiller Danmark strenge krav til botid, språk og forsørgelsesevne for at en utenlandsk borger skal kunne bli dansk statsborger. Det norske regelverket faller i mellom.

I rapporten «Vem blir medborgare och vad händer sen? Naturalisering i Danmark, Norge och Sverige» studerer Pieter Bevelander, Jonas Helgertz, Bernt Bratsberg, og Anna Tegunimataka naturalisering blant innvandrere og viser til hvilke faktorer i Danmark, Norge og Sverige samt i innvandrernes hjemland som påvirker erverv av statsborgerskap. Forfatterne undersøker også om statsborgerskap har noen effekt på arbeidsmarkedsinntegringen av utenlandsfødte personer bosatt i de skandinaviske landene.

Studien er utgitt som Rapport 2015:6, Stockholm: Delmi.

(<http://www.delmi.se/publikationer-seminarier#!/vem-blir-medborgare-och-vad-hander-sen-rapport-20156>).

Er velferdsstaten bærekraftig i et åpent Europeisk arbeidsmarked?

Er det mulig å opprettholde en omfordelende velferdsstat i de nordiske land innenfor rammen av et åpent Europeisk arbeidsmarked? Dette spørsmålet søkes besvart av Bernt Bratsberg og Knut Røed i artikkelen «The Nordic welfare model in an open European labor market». Basert på administrative registerdata som dekker en periode på hele 40 år presenteres først historiske erfaringer som viser at arbeidsinnvandrere fra land med vesentlig lavere inntektsnivå enn Norge har hatt ustabile sysselsettingskarrierer og i betydelig grad vært overrepresentert i ulike trygdeordninger. Dette mønsteret har i noen grad gjentatt seg for det siste tiårets arbeidsmigranter fra Øst-Europa, denne gang i form av svært høye arbeidsledighetsrater. Artikkelen diskuterer mulige strategier for å gjøre velferdsstaten mer migrasjonsrobust. Det argumenteres for at det finnes reelle alternativer til en politikk som sikter mot stengte grenser og/eller reduserte velferdsytelser. Forfatterne tar til orde for en politikk basert på i) sterkere aktivitetsorientering av inntektssikringsordningene, ii) høyere minstestandarder i arbeidslivet, og iii) erstatte kontantbaserte familieytelser med sterkere satsing på arbeidsorienterte tjenester som barnehager og skolefritidsordninger.

Artikkelen er publisert i *Nordic Economic Policy Review* 2/2015: 19-42 (<http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A901771&dswid=-324>).

Hvor kommer «gasellene» fra?

Frischsenterets stipendiat Anja Grinde Myrann fortsetter samarbeidet med en gruppe forskere fra sju europeiske land. I et nytt arbeide undersøkes jobbdynamikk - hvilke bedrifter skaper og taper arbeidsplasser? Arbeidet har særlig fokus på de såkalte gasellene - hurtigvoksende bedrifter som har fått mye oppmerksomhet de siste årene. Bedriftene som overlever en fireårsperiode blir delt inn i grupper etter størrelse og jobbdannelse. Gasellene er en undergruppe av de store foretakene som har vekst, og vi er spesielt interessert i gasellenes bidrag til jobbdannelse relativt til de øvrige små og store bedriftene. Prosjektet benytter et unikt datasett med informasjon om blant annet bedriftsstørrelse, nyetablering og nedleggelse i en tiårsperiode fra sju land. Perioden vi studerer dekker også finanskrisen, noe som gjør det mulig å se på betydningen av oppgangs- og nedgangstider. Dette oppsettet gir oss et bedre bilde av hvor arbeidsplassene skapes og hva som driver jobbdynamikken generelt og gasellenes bidrag spesielt, og gjør det mulig å se på hva som ligger bak variasjonen over tid og mellom land.

Energi og miljø

Har OPEC markedsrett?

Hvilke faktorer påvirker det langsiktige prisnivået på olje? Dette temaet har vært flittig debattert i flere tiår. Faktorer som gjerne blir trukket frem er økonomisk vekst, utvinningskostnader, ressursknapphet, teknologiske fremskritt i oljeutvinning (bl.a. utvinning av skiferolje), energieffektivitet (bl.a. mer energieffektive biler), utvikling av grønne teknologier (bl.a. elektriske biler) og markedsstruktur. Vi har tatt utgangspunkt i den siste faktoren og undersøkt økonometrisk om OPEC hadde markedsrett fra midten av 1980-årene. Dette er perioden etter de to store oljeprisøkningene på 70-tallet og den kraftige prisreduksjonen som fulgte i første halvdel av åttitallet. I vår dataperiode (1986-2009) var realprisen på olje først ganske stabil, men fra tidlig på 2000-tallet steg realprisen jevnt og trutt.

Vi bruker den kjente lærebokmodellen storprodusent med en frikonkurransesfløy til å karakterisere oljemarkedet; en stor, koordinert aktør – OPEC – står overfor en rekke små, uavhengige oljeprodusenter som hver tar oljeprisen for gitt. Jo høyere oljepris som OPEC setter, jo mer vil bli tilbudt fra fløyen, og jo mindre er restetterspørselen mot OPEC. Denne modellen har blitt estimert av flere, men et felles kjennetegn ved disse arbeidene er at relasjonen som uttrykker markedstilpasningen til OPEC, ikke er inkludert i den økonometriske spesifikasjonen; den består av global etterspørsel etter olje og tilpasningsbetingelsen til fløyen. Vi viser at tilpasningsbetingelsen for OPEC er kjennetegnet ved en ikke-lineær markup, som er en funksjon av parametere (som skal estimeres) og OPECs markedsandel.

For å estimere den ikke-lineære modellen konsistent bruker vi Generalized Method of Moments (GMM). Våre parameterestimater har forventet fortegn og er signifikante, og innebærer at OPEC hadde betydelig markedsrett i dataperioden. Gjennom simulering av modellen der vi bruker parameterestimaterne, finner vi at global BNP er den viktigste

driveren for den langsiktige oljeprisen, men i de siste årene i dataperioden har prisene vært sterkt preget av utvinningskostnadene.

Vi har gjennomført en rekke robusthetstester av modellen ved å re-estimere modellen for delperioder, andre lagstrukturer, andre prisdata og kun for OECD (ikke globalt). Videre har vi re-estimert basismodellen når vi ikke estimerer systemet simultant, men relasjon for relasjon. Da får vi helt andre parameterestimater, bl.a. en etterspørselastisitet som er null (men ikke signifikant). Det samme resultatet får vi dersom vi antar at oljemarkedet er et frikonkurransemarked, se «OPEC's market power: An Empirical Dominant Firm Model for the Oil Market», working paper 21/2015 fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

<http://www.sv.uio.no/econ/english/research/unpublished-works/working-papers/2015/memo212015.html>

Hvordan vil brenselseffektivisering påvirke oljemarkedet?

Tiltak for å begrense oljekonsumet har blitt iverksatt i flere land gjennom flere år. Dette har vært begrunnet ut fra ressursforvaltning, forsyningssikkerhet, importutgifter, miljøeffekter eller at oljeinntekter kan finansiere terrorvirksomhet. Et populært virkemiddel for å begrense oljekonsumet har vært brenselseffektivisering, dvs. at man bruker mindre brensler for å produsere én enhet. Særlig har slike tiltak vært igangsatt i transportsektoren, som står for mer enn halvparten av verdens oljekonsum. Brenselseffektivisering kan få større betydning i transportsektoren etter at Parisavtalen ble vedtatt i desember 2015. Men hvis brenselseffektiviteten øker i mange land, vil det få konsekvenser i oljemarkedet. Noen av disse konsekvensene kan virke mot sin hensikt.

I arbeidet Fuel efficiency improvements – feedback- mechanisms and distributional effects in the oil market, CREE Working Paper, 11/2015, studerer vi virkninger av økt brenselseffektivitet. Vi bruker den nyutviklede numeriske oljemarkedsmodellen PETRO2 - denne tar inn over seg at olje er en begrenset ressurs. Produsentene av olje tar dermed hensyn til hva de tror om framtidige priser og kostnader når de bestemmer hvor mye de skal produsere på ulike tidspunkt. Modellen tar også hensyn til at OPEC har markedsmakt, mens de resterende oljeprodusentene tar prisen som gitt.

Analysen ser spesielt på tilbakekoblingsmekanismer til oljemarkedet av økt drivstoffeffektivitet som i) «rebound»- effekter (mer effektive biler gjør det billigere å kjøre og transportforbruket kan dermed øke), ii) karbonlekkasjer (reduert etterspørsel gir lavere priser og dermed høyere forbruk i land som ikke iverksetter tiltak), iii) "grønt paradoks" (dagens oljeproduksjon kan øke fordi oljeprisbanen endres), samt iv) fordelingsvirkninger på tvers av regioner, sektorer og oljeprodusenter som følge av oljeprisendringer.

Vi finner at «rebound»-effektene er betydelige i bl.a. transportsektoren. Drivstoffeffektivisering kan videre gi et lite grønt paradoks: Oljeforbruket og -produksjonen øker de første årene når drivstoff-effektiviseringstiltakene gradvis blir implementert. Det blir en betydelig karbonlekkasje (minst 35 prosent) hvis effektiviseringspolitikken ikke blir implementert i alle regioner. Vi finner også at oljeproduserende land utenfor OPEC vil lide mer enn OPEC-produsenter av økt drivstoffeffektivitet på grunn av høyere produksjonskostnader.

Artikkelen er publisert i *CREE Working Paper*, Nr 11/2015.

http://www.cree.uio.no/publications/2015_11/AuneBoengKverndokkLindholtRosendahl_EnergyEfficiency_CREE_WP11_2015.pdf

Gassmarkedet i Russland

Tradisjonelt har sluttbrukerprisene for naturgass i Russland vært svært lave sammenliknet med prisene i EU. De innenlandske prisene i Russland avspeiler en sosial kontrakt mellom gass-selskapet Gazprom og staten: Gazprom har fått monopol på eksport av russisk gass, og har tjent gode penger i de europeiske gassmarkedene. Til gjengjeld måtte Gazprom forsyne det innenlandske markedet til priser som ikke gir kostnadsdekning.

Russiske myndigheter har de siste 10-15 årene flere ganger signalisert at de innenlandske gassprisene skal økes. I 2007 ble en plan vedtatt med sikte på å øke gassprisen til netback paritet for industrikunder innen 2011, dvs. industriprisen skulle være lik eksportprisen oppnådd i EU fratrukket transportkostnader og eksporttariffer. Denne planen ble oppgitt i løpet av noen år fordi gassprisen i Europa steg, primært fordi prisen på gass er knyttet til oljeprisen. En mer moderat plan ble vedtatt i 2010: Nå skulle gassprisen økes med 15 prosent årlig frem til 2015. Heller ikke denne planen ble fulgt opp: I 2013 bestemte myndighetene seg for å fryse gassprisen i noen år. Deretter skal realprisen på gass økes forsiktig.

Alt i alt har det vært en betydelig økning av gassprisene i Russland de siste 15 årene, og prisene kan fortsette å øke. I artikkelen «Liberalizing Russian gas markets – an economic analysis», som ble publisert i et internasjonalt tidsskrift i 2015, analyserer vi virkninger av høyere gasspriser i Russland. Dette gjøres ved å bygge ut den europeiske energimarkedsmodellen LIBEMOD med en modellblokk for Russland. Her er Russland inndelt i tre regioner, noe som avspeiler at det er store avstander mellom befolkningssentrene og utvinningsområdene for gass i Russland. Videre er det antatt at Russland har markedsrett i det europeiske gassmarkedet; Russland er den største gasseksportøren til EU med en markedsandel på mer enn 25 prosent.

Vi bruker den numeriske modellen til å studere effekter av prisøkninger på gass i Russland i 2020, og hvordan dette får virkninger i det europeiske gassmarkedet. Først øker vi storkundernes gasspriser (industri og gasskraftverk) slik at disse betaler et netback pris. Da blir gasskonsumet i Russland omtrent halvert (sammenliknet med referansescenarioet i 2020 der gassprisene er langt lavere enn netback prisene). Videre øker gasseksporten til EU med ca. en tredel. Når vi i tillegg øker også gassprisene til småkundene til netback pris (husholdningssegmentet og tjenestesektoren), faller russisk gasskonsum ytterligere, men denne effekten er mye mindre enn virkningen av høyere gasspriser til storkundene.

Vi finner at prisøkningene alt i alt øker den økonomiske velferden i Russland: den årlige økningen er rundt 3 milliarder euro hvis bare storkundeprisen øker, mot rundt 7 milliarder euro hvis alle gassprisene øker (og alle markedsimperfeksjoner i de russiske energimarkedene fjernes).

Artikkelen er publisert i *Energy Journal Article*.

Langsiktige klimaavtaler

Denne artikkelen analyserer et strategisk spill der en rekke land bestemmer både hvor mye de skal forurense/forbruke av fossil energi, og samtidig hvor mye de skal investere i grønn teknologi som kan erstatte eller redusere behovet for å slippe ut klimagasser. Når klimagassene akkumuleres over tid og marginalkostnaden øker, vil mer forurenning i framtiden føre til at landene da vil måtte være mer forsiktig og ønske å slippe ut mindre, og samtidig investere mer i alternativ grønn teknologi. Når land kan forvente disse effektene, vil de også ha et incentiv til å forurense mye og investere lite i dag fordi dette påvirker andre land i positiv retning i framtiden.

Dersom landene forventer forhandlinger om utslippskvoter, vil de også forvente at dersom de kommer til forhandlingsbordet etter å ha investert kraftig i miljøvennlig teknologi, vil andre land både forvente og kreve at de kan presse høy-teknologi landet til å godta de største kuttene siden det på dette tidspunktet er mest effektivt å gjennomføre kuttene der dette vil koste minst. For noen år siden kom Danmark i en slik situasjon da Polen pekte på at det var mest effektivt at Danmark kuttet sine utslipp på grunn av vindmølleteknologien som var bygget opp. Når land forventer dette vil de investere mindre enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt, og de vil investere mindre når de forventer forhandlinger om kvoter enn dersom slike forhandlinger ikke forventes. Dermed kan miljøavtaler (spesielt dersom de er kortvarige) føre til mindre investeringer i grønn teknologi enn det vi ville fått i en situasjon uten forhandlinger. Dersom slike investeringer er helt nødvendige for en kostnadseffektiv løsning av klimaproblemet, kan man komme i den paradoksale situasjonen at kortvarige klimaavtaler kan være verre (både for velferd og mht. investeringer) enn det ingen avtale ville vært.

Langsiktige avtaler har langt gunstigere effekter på investeringer. Artikkelen gir derfor nye argumenter for at en klimaavtale skal ha langsiktig horisont. Artikkelen analyserer også hvor langsiktig avtaler ideelt burde være dersom det i dag er vanskelig å gjette seg til hva kvotene burde være om 50-100 år. Avtalehorisonten må da balansere effekten på investeringen mot hvor treffsikre kvotene vil være. Artikkelen viser at horisonten burde være lenger dersom investeringene er spesielt viktige, for eksempel fordi internasjonale patentrettigheter blir dårlig beskyttet. Artikkelen viser derfor til en kobling fra internasjonale avtaler om handel/investeringer (som TRIPS avtalen) for å drøfte hvordan klimaavtaler bør utformes.

Artikkelen ble publisert i *Journal of the European Economic Association* i 2015.

(<http://dx.doi.org/10.1111/jeea.12138>).

Virkemidler som kan fremme utvikling og bruk av miljøteknologi

På oppdrag for Grønn skattekommisjon har vi skrevet et sammendrag av nyere litteratur om offentlige virkemiddelbruk rettet mot forskning og utvikling av miljøteknologier (*Virkemidler som kan fremme utvikling og bruk av miljøteknologi, vedlegg til NOU 2015:15: Sett pris på miljøet – Rapport fra Grønn skattekommisjon*).

<https://www.regjeringen.no/contentassets/38978c0304534ce6bd703c7c4cf32fc1/no/sved/03.pdf>.

I rapporten ser vi nærmere på spørsmål av typen: Hva driver utviklingen av ulike miljøteknologier? Hva er omfanget og karakteren av markedssvikt i utviklingen av miljøteknologier? Er markedet for miljøteknologier vesentlig forskjellig fra markedene for andre teknologier? Til slutt kommer vi fram til noen anbefalinger om virkemidler rettet mot utvikling av miljøteknologier, samt anbefalinger for Norge. Noen av disse anbefalingene er:

- Det er usannsynlig at Norge kan få til et skifte fra skitne til rene teknologier alene. Norge bør derfor arbeide for at FoU på rene teknologier trappes opp internasjonalt. Mye tyder også på at forskning på fossil teknologi bør trappes ned internasjonalt.
- Norge er et lite land og vil derfor ta i bruk mange miljøinnovasjoner som utvikles i andre land. Det er likevel gode grunner til at Norge bør ha FoU på miljøvennlig teknologi da det vil øke vår evne til å ta i bruk annen teknologi (absorpsjonskapasitet), samt at vi kan få et konkurransefortrinn på utvalgte renseteknologier.
- Dersom Norge ønsker å bidra til å utvikle klimavennlige energiteknologier, bør Norge velge teknologier med stort eksportpotensiale.

Bør bioenergi beskattes?

Økt hogst av skog gir et lavere langsiktig volum av karbon bundet i stående skog. Derfor er det ikke opplagt hvordan klimavirkemidler rettet mot denne formen for bioenergi bør designes: Skal bruk av denne type bioenergi beskattes eller subsidieres?

I arbeidet "[Climate and forests: The tradeoff between forests as a source for producing bioenergy and as a carbon sink](#)", som ble publisert internasjonalt i 2016, antas det at bioenergi fra skog er et perfekt substitutt til fossil energi. Vi studerer hva som er samfunnsøkonomisk optimal utvinning av fossile brensler og hogst av skog. Spesielt ser vi på hvordan det samfunnsøkonomiske optimum avhenger av hvor sterk vekt klimahensyn tillegges. Vi viser at det langsiktige volumet av skogen bør være høyere jo høyere vekt klima tillegges.

Det er ikke opplagt hva dette innebærer for størrelsen på produksjonen av biobrensel, men hvis produksjonskostnadene og/eller klimakostnadene er tilstrekkelig høye, bør det langsiktige nivået på produksjon av biobrensel være lavere jo større vekt en legger på å redusere fremtidige klimaendringer. Dette er et resultat som gjelder på lang sikt, etter at produksjonen av fossile brensler pga. høye utvinningskostnader uansett er liten eller null. På kort sikt kan økt hensyn til klimaet gi høyere optimal produksjon av biobrensel, da økt hensyn til klimaet gir lavere utvinning av fossile brensler.

Den samfunnsøkonomisk beste løsningen kan oppnås gjennom en karbonavgift som settes lik marginalkostnaden av fremtidige klimaskader. Denne karbonavgiften settes på bruk av

både fossil energi og bioenergi. Samtidig skal tilvekst av skog subsidieres med en sats som er lik denne avgiftssatsen.

I praksis kan det være vanskelig eller umulig å måle tilveksten av skog på den enkelte skogeiendom. I så fall er det ikke mulig å subsidiere tilveksten av skog. Under modellens forutsetninger er det likevel mulig å oppnå den samfunnsøkonomisk beste løsningen gjennom en avgift på bruk av fossile brenslere i kombinasjonen med en noe lavere avgift på bruk av bioenergi. I praksis vil ikke modellens forutsetninger være fullt ut oppfylt, og det vil derfor ikke være mulig å oppnå den samfunnsøkonomisk beste løsningen med slike avgifter.

Artikkelen er publisert i *Resource and Energy Economics*; Volume 43, February 2016, Pages 112–129.

<http://dx.doi.org/10.1016/j.reseneeco.2015.11.005>

Investeringspolitikk og hyperbolsk diskontering

Denne artikkelen kombinerer adferdsøkonomi og miljøøkonomi for å studere hva slags politikk myndighetene kan føre dersom politikere/velgere har tidsinkonsistente preferanser. Slike preferanser betyr typisk at når man sammenligner fremtidige goder/kostnader med goder/ kostnader som blir realisert i dag, vil man legge langt mer vekt på nåtid enn framtid enn det man ville gjort på et tidligere tidspunkt der begge de to datoene lå langt fram i tid. Med slike preferanser vil man for eksempel ha et ønske om å føre en bærekraftig politikk med lave utslipp i nær framtid, la oss si om 10 år, siden dette vil være viktig for miljø og klima om 100 år. Men når det er gått 10 år, vil man heller prioritere det som da er nåtid, dvs. den bærekraftige politikken utsettes.

Når denne stadige utsettelsen tas med i beregningen vil det være optimalt med en politikk i dag som på en eller annen måte binder framtidige politikere til å velge en mer bærekraftig politikk. En slik binding kan oppnås gjennom teknologi. Dersom man investerer i grønn teknologi, som fornybare energikilder eller renseteknologier, vil framtidige beslutningstakere selv finne det optimalt å kutte utslipp siden kostnaden har blitt redusert ved hjelp av denne teknologien. Bedrifter og private investorer vil ikke ta hensyn til denne ekstragevinsten ved å binde opp framtidige beslutningstakere. Det vil derfor være optimalt for dagens politikere å subsidiere slike investeringer - på tross av at det ikke finnes noen spillover-effekter i resonnetet. Med andre ord vil tidsinkonsistente preferanser kunne forsvare subsidier til miljøvennlig teknologi utover det tradisjonelle argumentet som viser til eksternaliteter og spillover-effekter.

Argumentet blir motsatt når det gjelder «brun teknologi» som er komplementært med å forurense eller forbruke/utvinne fossil energi: Slik teknologi må skattlegges dersom dagens politikere skal kunne påvirke framtidige beslutningstakere i bærekraftig retning.

Artikkelen studerer også flere nivåer av teknologiske investeringer, og det vises at for grønn teknologi vil optimale subsidier være høyere jo mer «fundamental» teknologien er. Grunnforskning burde subsidieres mer enn innstillingskostnaden for vindmøller fordi mer grunnleggende teknologi/forskning påvirker framtidige beslutninger gjennom et større

antall ledd (grunnforskning påvirker både investeringer i fornybar energi så vel som innstallering og senere bruk av den fornybare teknologien).

Artikkelen er utgitt som CREE Working Paper 21/2015.

http://www.cree.uio.no/publications/2015_21/Harstad_Investment_Time_Inconsistent_CREE_WP21_2015.pdf

Klimakvoter - retten til å gjøre noe galt

Fra et samfunnsøkonomisk perspektiv fremstår omsettelige klimakvoter som en gunstig og kostnadseffektiv måte å redusere utslipp med en gitt mengde: Myndighetene kan bestemme den totale kvotemengden og sikre at utslippene ikke blir høyere enn ønsket. Bedrifter kan kjøpe og selge kvotene seg imellom, og kvotene ender dermed opp hos de bedriftene som har høyest kostnader ved å kutte utslipp. Dette innebærer at utslippskuttene vi trenger foretas av de som kan kutte billigst, og klimamålet blir nådd billigst mulig. Tilsvarende argumentasjon gjelder på nasjonalt nivå, der totale ønskede globale utslippskutt billigst kan nås dersom land kan handle nasjonale utslippskvoter seg imellom.

Økonomenes syn på dette er ikke delt i den gjengse befolkningen. I en representativ undersøkelse i 2010 mente nærmere halvparten at Norge ikke burde løse sine klimaforpliktelser ved å kjøpe kvoter fra andre land. Noen argumenter mot slik handel er også delt av økonomer – gjerne knyttet til den spesifikke utformingen og kontrollen av kvotemarkedet og mulighetene for at kvotekjøp ikke fører til reelle utslippskutt globalt. Andre argumenter, som blant annet er fremmet av filosofen Michael Sandel, at det er umoralsk i seg selv ved kvotehandel – at vi burde være negative til et marked som gjør det mulig å kjøpe seg en rett til å gjøre noe galt (slippe ut klimagasser).

I et eksperiment publisert i *Resource and Energy Economics* av Kjell Arne Brekke ved Økonomisk Institutt og Ole Røgeberg og Ragnhild Bråthen fra Frischsenteret, forsøkte vi å se om «retten til å gjøre noe galt»- markeder automatisk utløser en motstand mot handel i markedet og også motstand mot selve markedet. Deltagerne spilte anonymt mot andre i mindre grupper over et datanettverk, og i første runde kunne de bruke «oblater» som ga dem en reell økonomisk utbetaling – men som også reduserte hvor mye de andre i gruppa fikk. Ulike deltagere hadde ulik gevinst ved å bruke oblater, men for alle gjaldt det at gevinsten av å bruke en oblat var mindre enn skaden som totalt ble påført gruppa.

I neste runde av eksperimentet ble det innført et «kvotemarked». For å unngå at det var forutgående holdninger til kvotesalg som ble utløst, unngikk vi å bruke ord som «avslørte» hva bakteppet for studien var. Deltagerne hadde nå kun rett til å bruke to oblater hver. På denne måten var den totale skaden som ville ramme gruppen fastlåst og gitt. Deltagerne kunne selge og kjøpe retten til å bruke oblatene seg imellom – og siden oblatbruk ga høyere avkastning for noen enn for andre, kunne gruppen tjene mer alt i alt ved å selge og kjøpe slik at oblatene ble brukt der de var mest verdt.

I siste runde ble deltagerne bedt om å stemme over markedet: Skulle det være lov å kjøpe og selge oblater?

For å ha et sammenligningsgrunnlag var det også en kontrollgruppe. De spilte samme spill i første runde, men istedenfor et marked med «rett til å bruke oblater» fikk de høre at de nå skulle handle med en ny vare som ikke skadet andre. Siden den totale skaden i «kvotemarkedet» var gitt, var det mulig å konstruere et marked i den «nye» varen som egentlig var helt identisk med kvotemarkedet det andre gruppen sto overfor: De samme valgene ville gi gruppen og medlemmene de samme pengebeløpene i begge spillene.

Resultatene viste at det ikke var noen forskjell mellom dem som var i kvotemarkedet og dem som var i det «nye» markedet: Det ble handlet like mye, prisene som oppstod var like, og avstemningen over hvordan siste runde skulle kjøres var ikke signifikant forskjellige. I dette eksperimentet utløste ikke etablering av «retten til å gjøre noe galt»- markeder motstand mot hverken handel eller selve markedet.

Artikkelen er publisert i *Resource and Energy Economics*, Volume 42, November 2015, Pages 110–124.

<http://dx.doi.org/10.1016/j.reseneeco.2015.07.002>.

Offentlig sektor, produktivitet og helseøkonomi

Sykehuskvalitet og stordriftsfordeler

Mange studier av skalaegenskapene i produksjon av sykehustjenester finner at det er stordriftsulemper, eller i det minste ikke er stordriftsfordeler utover en størrelse som tilsvarer et norsk lokalsykehus. Det har vært påpekt at de fleste analysene ikke har tatt hensyn til kvaliteten på sykehustjenestene fordi slike data ikke har vært tilgjengelige. For enkelte pasientgrupper har det vært påvist at avdelinger eller enkeltleger som behandler mange pasienter oppnår bedre helseutfall enn de som kun har få pasienter innen en diagnose. Kostnadene pr pasient blir ikke nødvendigvis lavere av den grunn, men tvert om kanskje høyere fordi en bruker mer spesialisert utstyr og kompetanse. Med en slik mekanisme kan en snakke om medisinske stordriftsfordeler samtidig som en har økonomiske stordriftsulemper når en bare ser på antall behandlinger.

Sverre Kittelsen har i samarbeid med en nordisk forskergruppe sett på om medisinske stordriftsfordeler kan spores også på sykehusnivå, ikke bare på enkelte pasientgrupper. Prosjektet utnytter data som er samlet inn i EuroHOPE, et større prosjekt for årene 2010-2014 med finansiering fra EUs 7. rammeprogram. EuroHOPRE-prosjektet tok for seg sammenhengen mellom helseresultat, kvalitet og ressursbruk i helsesektoren, men fant kun svake sammenhenger mellom kostnader og kvalitetsmål som overlevelse og reinnleggelser som øyeblikkelig hjelp.

I denne analysen ble det estimert en kostnadsfunksjon ved bruk av stokastisk frontanalyse (SFA), med og uten kvalitetsmål. Medisinske stordriftsfordeler på sykehusnivå skulle tilsa at skalaelastisiteten økte når en tok med kvalitetsmål i analysen. Resultatene viser ingen slik sammenheng. I den grad det er medisinske stordriftsfordeler i mindre pasientgrupper oppveies dette av at andre pasientgrupper på samme sykehus ikke har slike stordriftsfordeler. I motsetning til tidligere analyser blir det heller ikke funnet økonomiske stordriftsulemper i denne studien.

Sykehusenes respons på endring i refusjonsprisene

I «Spending the night? Effects of reimbursement fees on medical care and health outcomes», under innsending til tidsskrift, undersøker Ingrid Huitfeldt om finansieringsmodellen mellom staten og sykehuset påvirker medisinsk behandling og pasientutfall. Under nåværende modell har sykehus økonomiske insentiver til å prioritere pasienter med stor forskjell mellom pris og faktisk kostnad (seleksjonsmekanisme) og til å redusere kvaliteten og dermed kostnadene for en gitt pasient (moralsk hasard). Slike utilsiktede konsekvenser kan oppstå grunnet informasjonsasymmetrien mellom sykehus og staten som forsikringsgiver. Hun undersøker effekter av endrede priser på innleggsrate og helseutfall ved å utnytte en eksogen institusjonell endring i finansieringssystemet: I 2010 ble priser for dagkirurgi drastisk redusert, mens innlagtpriser økte beskjedent. Effekter identifiseres ved å utnytte at ulike diagnoser ble utsatt for ulik størrelse på prisendringen. I snitt vil sykehuset tjene 14.000 kroner på å flytte pasienten fra dagbehandling til innleggelse. Resultatene indikerer at sykehus ikke er sensitive til slike insentivendringer, verken for valg mellom dagbehandling og innleggelse eller for kvalitet og helseutfall. Effektene er presise, og ser ikke ut til å kunne forklares av endret patientsammensetning eller kapasitetshensyn.

Utfall, verdier og hensyn i ruspolitikken

Politiske virkemidler vil typisk påvirke en rekke ulike utfall. Noen vil få det bedre, noen få det værre, og en god politikk må derfor balansere ulike hensyn på en gjennomslutning og gjennomtenkt måte. Dette er også tydelig på rusmiddelfeltet, der utfall spenner fra politisk korrupsjon i produksjonsland og ungdom rekruttert inn i illegale markeder til skader fra rusmiddelbruk og kostnader i helseforetak.

Ulike grupper i samfunnet vil legge ulike vekt på disse forskjellige utfallene, og forskere kan ikke si hvilke av disse hensynene, eller hvilke av de verdiene de reflekterer, som bør veie tyngst i en vurdering. Forskere kan derimot bidra til å forklare hvordan de ulike utfallene vil påvirkes av de virkemidlene vi velger å benytte. På rusmiddelfeltet gjøres dette gjerne ut fra et folkehelseperspektiv, men det er uvisst om et slikt perspektiv er tilstrekkelig til å få frem kunnskapen om alle de hensynene som bør være fremme. I artikkelen «Drug Policy, values and the public health approach» utgitt i *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* undersøker Ole Røgeberg hvordan fire hensyn som er sentrale for reformpolitiske bevegelser på rusmiddelfeltet blir håndtert i boka «Drug Policy and the Public Good.» Boka er en prisbelønnet oversikt over rusmiddelpolitisk kunnskap skrevet av et knippe ledende forskere på feltet.

Røgeberg hevder at boka toner ned eller overser kostnadene ved illegale markeder, forbrukeres verdsetting av egen rusbruk, og kunnskapsgevinsten fra å gjennomføre politikkekspesimenter på dette feltet. Han argumenterer også for at boka mellom linjene gir støtte til reformbevegelsens anklager om en dysfunksjonell «politisk prosess» bak dagens politikk: Tungt brukte virkemidler har svak eller ingen effekt, mer effektive virkemidler tas ikke i bruk, og det er liten interesse for kunnskap om hva som faktisk virker fra det politiske

apparatet. Artikkelen var en debattartikkel, og ble fulgt opp av kommentarer fra to av forfatterne bak boka "Drug Policy and the Public Good" samt et svar fra Røgeberg.

Artikkelen er publisert i *Product Information Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, Volume 32, Issue 4, September 2015, Pages 347-364.

(<http://dx.doi.org/10.1515/nsad-2015-0034>).

Tidligere omtalte arbeider

Flere arbeider som er omtalt i årsrapportene for tidligere år er i 2015 trykt i internasjonale tidsskrifter. To artikler («Costs and quality at the hospital level in the nordic countries» og «A window on regional variation in healthcare: Insights from EuroHOPE») som springer ut av EuroHOPE-prosjektet er trykket i et spesialnummer av *Health Economics*, der både Ingrid Huitfeldt og Sverre Kittelsen er blant forfatterne. I *Journal of Productivity Analysis* er det publisert analyser av bl.a. Sverre Kittelsen om nordisk sykehusproduktivitet («Decomposing the productivity differences between hospitals in the Nordic countries») og om skattekontorer («Productivity of tax offices in Norway») der også Finn Førund er forfatter. Simen Markussen og Knut Røed har publisert sin studie «Daylight and absenteeism - Evidence from Norway» i *Economics and Human Biology*, og sammen med Elisabeth Fevang har de skrevet «The sick pay trap» i *Journal of Labor Economics*.

Resultatregnskap 1.1.-31.12.	Note	2015	2014
Driftsinntekter			
Salgsinntekt	1	41 205 023	37 514 247
Grunnbevilgning	1	2 100 001	1 352 000
Sum driftsinntekter		<u>43 305 024</u>	<u>38 866 247</u>
Driftskostnader			
Lønnskostnad ekskl. tidsavgrenset pensjonspremie	2	24 779 631	23 069 198
Tidsavgrenset pensjonspremie	6	5 324 065	-295 168
Avskrivning på varige driftsmidler	3	331 202	459 175
Annen driftskostnad	9	6 482 262	5 305 965
Samarbeidspartnere / underleverandører	9	11 441 225	11 554 938
Sum driftskostnader		<u>48 358 385</u>	<u>40 094 108</u>
Driftsresultat		-5 053 361	-1 227 861
Finans- og renteinntekt	10	990 000	1 784 112
Finans- og rentekostnad		4 314	252 497
Netto finansposter		<u>985 686</u>	<u>1 531 615</u>
Årsresultat		<u>-4 067 675</u>	<u>303 754</u>
DISPONERINGER OG OVERFØRINGER			
Til/Fra (-) fond for anvendt forskning		-4 067 675	303 754
Til/Fra (-) Frischfondet			
Sum disponeringer		<u>-4 067 675</u>	<u>303 754</u>

Eiendeler pr 31.12

	Note	2015	2014
EIENDELER			
ANLEGGSMIDLER			
Varige driftsmidler			
Kunst	3	54 850	54 850
Inventar	3	51 765	108 692
Fast inventar bygninger	3	1 061 087	1 216 368
Edb-utstyr	3	417 602	105 278
Sum varige driftsmidler		1 585 304	1 485 187
Finansielle anleggsmidler			
Investering i aksjer og andeler	11	50 000	50 000
Sum finansielle anleggsmidler		50 000	50 000
Pensjonsmidler	6	0	8 207 792
Sum anleggsmidler		1 635 304	9 742 979
OMLØPSMIDLER			
Fordringer			
Kundefordringer		3 494 209	3 220 999
Innskuddsfond pensjonspremie	6	3 000 000	0
Opptjente inntekter		5 622 889	5 030 500
Forskuddsbetalte kostnader		354 680	310 244
Sum fordringer		12 471 778	8 561 743
Markedsbaserte finansielle omløpsmidler	7	19 050 238	18 410 379
Sum investeringer		19 050 238	18 410 379
Bankinnskudd, kontanter og lignende	5	20 507 795	20 595 435
Sum omløpsmidler		52 029 811	47 567 556
SUM EIENDELER		53 665 115	57 310 535

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Egenkapital og gjeld pr 31.12.

	Note	2015	2014
Egenkapital			
Innskutt egenkapital			
Grunnkapital	8	200 000	200 000
Sum innskutt egenkapital		200 000	200 000
Opptjent egenkapital			
Fond for anvendt forskning	8	21 176 644	25 244 319
Frischfondet	8	171 272	171 272
Sum opptjent egenkapital		21 347 916	25 415 591
Sum egenkapital		21 547 916	25 615 591
Gjeld			
Avsetning for forpliktelser			
Kompetansegjeld	4	16 476 231	14 980 829
Sum avsetning for forpliktelser		16 476 231	14 980 829
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		1 353 658	3 244 725
Skyldige offentlige avgifter		1 722 037	3 933 479
Forskudd fra kunder		7 727 334	5 909 838
Annen kortsiktig gjeld		4 837 939	3 626 074
Sum kortsiktig gjeld		15 640 968	16 714 115
Sum gjeld		32 117 199	31 694 944
SUM EGENKAPITAL OG GJELD		53 665 115	57 310 535

Oslo, 26.05.2016

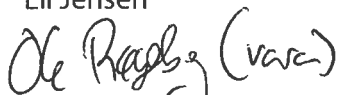
I styret for Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

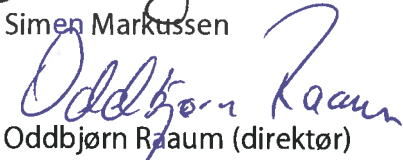
Kjell Arne Brekke (styreleder)

Eli Jensen

Simen Markussen

Oddbjørn Raam (direktør)

Tone Ognedal (nøstleder)

Stein Langeland

Gaute Torsvik

NOTER TIL REGNSKAPET 2015

Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i overensstemmelse med regnskapsloven og god regnskapsskikk for små foretak.

Forskningstjenester inntektsføres i takt med utførelsen.

Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som anleggsmidler. Andre eiendeler er klassifisert som omløpsmidler. Fordringer som skal tilbakebetales innen ett år er uansett klassifisert som omløpsmidler. Ved klassifisering av kortsiktig og langsiktig gjeld er analoge kriterier lagt til grunn.

Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost, men nedskrives til virkelig verdi når verdifallet forventes ikke å være forbigående. Inventar og Edb-utstyr avskrives lineært over 3 år. Fast inventar i bygninger avskrives lineært over 10 år.

Markedsbaserte finansielle omløpsmidler verdsettes til markedsverdi. Øvrige omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet.

Det foretas periodisering av både inntekter og kostnader for hvert enkelt prosjekt per 31.12. Opptjente, ikke fakturerte inntekter fra Norges Forskningsråd balanseføres sammen med øvrige kundefordringer, mens andre opptjente inntekter balanseføres på egen regnskapslinje. Andelen av salgsinntekter som knytter seg til fremtidige ytelser balanseføres som uopptjent inntekt sammen med påløpte, ikke bokførte prosjektkostnader som forskudd fra kunder.

Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene.

Desember 2015 ble stiftelsens ytelsesplan erstattet med en såkalt hybridordning som ikke medfører regnskapsføring av pensjonsforpliktelse. Endringen medførte at tidligere balanseførte estimatavvik kostnadsføres i 2015 i forbindelse med overgangen.

Note 1 Driftsinntekter

Driftsinntekter består av forskningsinntekter som resultatføres i takt med utførelsen.

	2015	2014
Salgsinntekter	44 418 241	33 335 065
Opptjent, ikke fakturert inntekt	524 279	6 343 442
Overført mellom år	-1 637 496	-812 260
Totale inntekter	43 305 024	38 866 247

Grunnbevilgningen kommer som et resultat av at Stiftelsen, fra og med 2011, er omfattet av retningslinjene for basisfinansiering av forskningsinstitutter i Norge.

Denne administreres av Norges Forskningsråd, som igjen får penger fra ulike departementer, herunder Kunnskapsdepartementet.

Grunnbevilgningen for 2015 var på 2 165 000. NOK 600 000 er overført fra 2014 og NOK 665 000 er overført til 2016.

Note 2 Lønnskostnader, godtgjørelser, antall ansatte

	2015	2014
Lønn og feriepenger	17 336 716	16 682 023
Arbeidsgiveravgift	2 389 507	2 302 557
Kompetanseavsetning	1 495 402	425 719
Styrehonorar	130 500	132 000
Pensjonskostnad inkl arbeidsgiveravgift	8 357 082	3 214 398
Refusjon av sykepenger og permisjoner	-138 954	-459 190
Andre sosiale kostnader	533 443	476 523
Sum	30 103 696	22 774 030

Ansatte

Stiftelsen hadde i gjennomsnitt 33,8 ansatte i 2015, og antall årsverk var 24,5.

Ytelser til ledende personer / godtgjørelser

	Direktør	Styret
Lønn	1 164 133	
Andre ytelser	15 904	
Pensjonskostnad	313 467	
Styrehonorar		130 500

Det er ikke gitt lån til eller stilt sikkerhet til fordel for direktør, andre ansatte, styremedlemmer eller andre nærstående.

Revisor

<i>Godtgjørelse til revisor</i>	2015
Kostnadsført for lovpålagt revisjon	94 100
Utvidet finansiell revisjon	-

Alle beløp er eks. mva. Revisjonshonorar for 2015 utgjør kr 97 300.

Note 3 Anleggsmidler

	Kunst	Inventar	Bygginventar	EDB-utstyr	Sum
Kostpris pr 01.01.	54 850	500 287	1 552 810	5 184 563	7 292 510
Tilgang i året		22 187		409 132	431 319
Avgang i året	-	-	-	-	-
Anskaffelseskost pr 31.12.	54 850	522 474	1 552 810	5 593 695	7 723 829
Akkumulerte avskrivninger 01.01.	-	391 596	336 442	5 079 287	5 807 325
Årets ordinære avskrivninger	-	79 114	155 281	96 807	331 202
Akkumulerte avskrivninger pr 31.12.	-	470 710	491 723	5 176 094	6 138 527
Bokført verdi pr 31.12.	54 850	51 765	1 061 087	417 602	1 585 304

De ordinære avskrivningene foretas lineært over 3 år for Edb-utstyr og kontorinventar
Fast inventar i bygninger avskrives lineært over 10 år.
Kunst avskrives ikke.

Note 4 Kompetansegjeld

Kompetansegjeld er opptjent tid til kompetanseoppbygging for forskerne og direktør og er per 31.12.15 vurdert etter gjeldende lønnssetninger inkludert arbeidsgiveravgift og sosiale kostnader. Totalt opptjent beløp justeres skjønnsmessig ned ut fra beste estimat på hvor stor del av den opptjente tiden som vil bli tatt ut.

31.12.15 vurdert etter gjeldende lønnssetninger inkludert arbeidsgiveravgift og sosiale kostnader.
Totalt opptjent beløp justeres skjønnsmessig ned ut fra beste estimat på hvor stor del av den opptjente tiden som vil bli tatt ut.

Den opptjente tiden kunne også blitt vurdert til alternativ-verdi, det vil si det samlede inntektsbortfall ved uttak av kompetansetiden. Denne alternativ-verdien er per 31.12.15 estimert til kr 22 684 322. Med en slik verdiansettelse ville opptjent egenkapital reduseres fra kr 21 547 916 til kr 15 339 825.

Note 5 Bankinnskudd

Bundet bankinnskudd på skattetrekkkonto utgjør per 31.12.15 kr 818 075.
Stiftelsen har også en depositumskonto som utgjør per 31.12.15 kr 2 000.

Note 6 Pensjonspremiefond / pensjonsforpliktelser

Grunnlaget for beregningen av årets pensjonskostnad for ytelsesplanene er basert på antall opptjeningsår, lønnsnivå samt følgende forutsetninger:

		2014
Diskonteringsrente		3,00 %
Årlig lønnsvekst		3,50 %
Årlig økning i G		3,00 %
Årlig regulering av pensjoner		0,10 %
Avkastning på pensjonsmidler		3,80 %
Fratredeshyppighet(etter 40 år)		2,00 %
Fratredeshyppighet(før 40 år)		10,00 %
Dødelighetstabell		K2013
Antall aktive som omfattes av ordningen	20	20
Antall pensjonister som omfattes av ordningen	2	2

Periodens pensjonskostnad fremkommer slik:	2015	2014
Nåverdien av årets opptjening	2 303 342	2 038 687
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsen	1 112 406	1 314 554
Beregnet brutto pensjonskostnad	3 415 748	3 353 241
Estimert avkastning på pensjonsmidlene	-1 255 496	-1 305 821
Ansattes pensjonstrekk	-311 382	-279 255
Resultatførte estimatendringer og avvik	900 319	738 853
Resultatført estimatavvik avviklet ytelsesordning	4 732 108	0
Netto pensjonskostnad	7 481 297	2 507 018
Administrasjonskostnader	500 605	367 437
Arbeidsgiveravgift	375 181	340 488
Netto pensjonskostnad inkl. arbeidsgiveravgift	8 357 082	3 214 943

Pensjonsforpliktelser/-midler i balansen fremkommer slik:	2015	2014
Brutto pensjonsforpliktelser 01.01	42 548 123	32 727 536
Brutto pensjonsforpliktelser pr 31.12	47 764 468	42 548 123
Pensjonsmidler pr 01.01	35 864 981	27 790 323
Pensjonsmidler pr 31.12	42 162 351	35 864 981
Ikke resultatførte estimatendringer	5 602 117	14 890 934
Netto pensjonsmidler pr 31.12	0	8 207 792

Stiftelsen har en tjenestepensjonsordning som tilfredsstiller kravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon.

Desember 2015 ble stiftelsens ytelsesplan erstattet med en såkalt hybridordning som ikke medfører regnskapsføring av pensjonsforpliktelse. Endringen medførte at tidligere balanseførte estimatavvik kostnadsføres i forbindelse med lukking av den ytelsesbaserte planen og etablering av ny pensjonsordning. Ved opphør er det etablert et innskuddsfond som kan benyttes til fremtidige premiebetaling i den nye pensjonsordningen. Dette er presentert som innskuddsfond i stiftelsens balanse. Årets resultat effekt av endret pensjonsordning utgjør MNOK 5,3 og er presentert som tidsavgrenset pensjonspremie i resultatregnskapet.

Tidligere balanseført estimatavvik ville etter tidligere ordning kostnadsføres over gjennomsnittlig gjenværende opptjeningsår i pensjonsordningen for de ansatte i stiftelsen. Ved opphør av ytelsesplanen vil gjenværende opptjeningsår være 0 og estimatavviket være å innregne i resultatregnskapet på opphørstidpunktet.

Note 7 Markedsbaserte finansielle omløpsmidler

Aksjefond	Kostpris	Verdi pr 31.12.14	Verdi pr 31.12.15	Årets endring		Balansført verdi
DNB Norge Indeks	3 093 334	3 745 856	3 952 369	206 513	5,51 %	3 952 369
DNB Global Indeks	1 327 008	2 374 291	2 769 110	394 819	16,63 %	2 769 110
	4 420 342	6 120 147	6 721 479	601 332	9,83 %	6 721 479
Pengemarkedsfond						
Nordea Obligasjon II	8 897 759	12 290 232	12 328 759	38 527	0,31 %	12 328 759
Sum	8 897 759	12 290 232	12 328 759	38 527	0,31 %	12 328 759
Sum markedsbaserte fin.oml.	13 318 101	18 410 379	19 050 237	639 859	3,48 %	19 050 238

Note 8 Egenkapital

	Grunn- kapital	Fond for anvendt forskning	Frisch fondet	Sum
Egenkapital pr 01.01.	200 000	25 244 319	171 272	25 615 591
Årets resultat		-4 067 675		-4 067 675
Egenkapital pr 31.12.	200 000	21 176 644	171 272	21 547 916

Det er i 2015 ikke vedtatt utdelinger av Fondet for anvendt forskning til prosjekter ved stiftelsen og Økonomisk Institutt. Midler som er tildelt Økonomisk institutt er kostnadsført i årets regnskap med kroner 0. Midler som er tildelt fagmiljøet ved stiftelsen utgjør kroner 0 og anses å være en intern disponering av egenkapital som ikke kostnadsføres før utdelingsåret.

Note 9 Andre driftskostnader

Andre driftskostnader består av følgende:

	2015	2014
Leie lokaler og andre lokalkostnader	2 611 343	2 564 314
Inventar og utstyr	583 071	333 914
Andre honorar	1 131 390	449 911
Møte, kurs og lignende	255 423	395 881
Porto, tlf, trykksaker og lignende	320 548	302 361
Reisekostnader	841 727	1 052 358
Kjøp av registerdata	494 188	-
Øvrige kostnader	244 573	207 226
Sum	6 482 263	5 305 965

Samarbeidspartnere / underleverandører

Underleverandører er prosjektmidler som vi mottar og viderefører direkte til våre samarbeidspartnere.

Underleverandører	11 441 225	11 554 938
-------------------	------------	------------

Note 10 Finans- og renteinntekter

Finansinntektene inkluderer avkastning på finansielle plasseringer til å dekke kompetansegjelden, se note 4.

	2015	2014
Verdiøkning markedsbaserte finansielle omløpsmidler	639 859	1 349 583
Annen finansinntekt	350 141	434 529
Verdireduksjon markedsbaserte finansielle omløpsmidler	-	-250 547
Annen finanskostnad	-4 314	-1 950
Netto finans	985 686	1 531 615

Note 11 Investering i aksjer og andeler

Kr 50 000 er innskudd i Forskningstiftelsen i Oslo-regionen (FOSFOR). Dette innskuddet er senere blitt gjort om til aksjer i Oslotech AS, der stiftelsen eier 50 aksjer og har en eierandel på 0,92 prosent.

Frischsenteret

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning er en uavhengig stiftelse opprettet av Universitetet i Oslo. Frischsenteret utfører samfunnsøkonomisk forskning i samarbeid med Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Forskningsprosjektene er i hovedsak finansiert av Norges forskningsråd, departementer og internasjonale organisasjoner. De fleste prosjektene utføres i samarbeid mellom Frischsenteret og forskere ved andre norske og utenlandske forskningsinstitusjoner.

**Frischsenteret
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 22958810
frisch@frisch.uio.no
www.frisch.uio.no**